METROPOOLREGIO
ROTTERDAM DEN HAAG

Adviescommissie Economisch Vestigingsklimaat 12 november 2025

Agenda

Datum	12-11-2025
Aanvang	18:00
Locatie	Raadszaal Delft, Markt 87, 2611 GS Delft
Voorzitter	K.J. Kayadoe
Eindtijd	20:00

01.0 Opening en Mededelingen

De agenda bevat de agenda voor de AcEV, de gezamenlijke AcEV-AcVa, en de AcVa.

Conceptagenda AcEV - AcVa 12 november 2025

02.0 Evaluatie Region of the Future

Tijdens de vergadering wordt de eindrapportage Region of the Future gepresenteerd. De rapportage zit bij de stukken. Volgende week sturen we de presentatie toe. Als achtergrondinformatie zit ook de agendapost van de bestuurscommissie EV bij de stukken.

Eindrapportage 'Region of the Future'
Agendapost bestuurscommissie EV Evaluatie Region of the Future

03.0 Innovation Quarter IRP: Rapportage Trends & Signalen Internationaal Vestigingsklimaat

Het is onzeker of het onderwerp 12 november behandeld kan worden, als er iets veranderd in de agenda hoort u dat volgende week.

IQ Investor Relations Rapportage 2024 MRDH

04.0 Ter informatie

04.1 Videoverslag openbaar deel gezamenlijke vergadering 3 september

De vergadering is terug te kijken op het NotuBiz-kanaal van de MRDH: https://mrdh.notubiz.nl/vergadering/1320575

05.0 Rondvraag en sluiting vergadering

U kunt uw eventuele inhoudelijke vragen die bij de rondvraag wil stellen van te voren mailen aan k.meijer@mrdh.nl.

06.0 Opening en mededelingen gezamenlijke vergadering

07.0 Gesprek informatiebehoefte en werkwijze

Ter voorbereiding van het gesprek op 12 november delen we deze memo met vragen. De agenda en overige stukken volgen volgende week. Reminder: vanwege de landelijke verkiezingen is er 29 oktober geen informatiesessie.

20251112 Gespreksmemo adviescommissies 12 november

08.0 Vergaderplanning 2026

Vergaderplanning adviescommissies EV & Va 2026

09.0 Ter informatie

09.1 Reactie algemeen bestuur op adviezen concept-ontwerp visie economisch vestigingsklimaat en concept-ontwerp mobiliteitsvisie

METROPOOLREGIO
ROTTERDAM DEN HAAG

Reactiebrief AB inzake advies AcVa en AcEV

09.2 MRDH-podcastserie Samen Vooruit

De 21 gemeenten van de Metropoolregio Rotterdam Den Haag werken aan een visie op Mobiliteit en een visie op Versterking van het Economisch Vestigingsklimaat. Op dit moment liggen deze visies voor zienswijze bij jullie gemeenteraden. We willen raadsleden helpen bij hun afweging door podcasts te maken met meedenkers: In acht afleveringen komen specialisten aan het woord met expertise op het gebied van mobiliteit of economie. Zo hebben we de volgende experts al in de studio gehad. Bert van Wee, emeritus-hoogleraar Transportbeleid van de TU Delft en Pieter Litjens van CROW Jeanet van Antwerpen, lid van de Raad voor de Leefomgeving en Infrastructu en publicist Jan Jager Ben je benieuwd? Hier kun je de nieuwste aflevering met Emile Klep (Middin) en Linda Boot (directeur RET) beluisteren:
[https://mrdh.nl/podcast](https://mrdh.nl/podcast
"https://mrdh.nl/podcast") Of zoek op Metropoolregio Podcast in je favoriete podcastapp.

09.3 Videoverslag openbaar deel gezamenlijke vergadering 3 september

De vergadering is terug te kijken op het NotuBiz-kanaal van de MRDH:
https://mrdh.notubiz.nl/vergadering/1320575

10.0 Rondvraag en sluiting gezamenlijke vergadering

METROPOOLREGIO
ROTTERDAM DEN HAAG

CONCEPTAGENDA

Vergadering Adviescommissie Economisch Vestigingsklimaat en Adviescommissie Vervoersautoriteit
Woensdag 12 november 2025
(Stadhuis, Grote Markt 87, Delft)

*Een broodmaaltijd voor de commissieleden staat vanaf **18.30 uur** klaar.*
Indien u niet aanwezig kunt zijn, zien wij graag een afmelding tegemoet.

1. Vergadering AcEV 18.00 – 19.00 uur

1. Opening en mededelingen
- Vaststellen van de agenda.

2. Evaluatie Region of the Future
Gevraagd aan de adviescommissie:
Kennis te nemen van de evaluatie Region of the Future (2022-2025).

Toelichting:
YES!Delft heeft voor een periode van drie jaar gewerkt aan slimme, schone, gezonde en duurzame nieuwe technologie, die bijdragen aan oplossingen voor de grote regio-overstijgende uitdagingen uit de Groeiagenda Zuid-Holland. Afgesproken is de resultaten, geleerde lessen en adviezen te bespreken in de bestuurscommissie en adviescommissie EV.

3. Innovation Quarter IRP: Rapportage Trends & Signalen Internationaal Vestigingsklimaat
Gevraagd aan de adviescommissie:
Kennis te nemen van de rapportage Trends & Signalen Internationaal Vestigingsklimaat.

Toelichting:
Als onderdeel van het Investor Relations Programma wordt jaarlijks een rapportage Trends & Signalen Internationaal Vestigingsklimaat opgesteld. In de adviescommissievergadering wordt de rapportage gepresenteerd.

4. Ter informatie
4.1 Videoverslag openbaar deel AcEV vergadering 3 september

5. Rondvraag en sluiting vergadering
Indien u een vraag heeft voor rondvraag, wordt u verzocht deze uiterlijk 24 uur van tevoren door te geven aan bestuurlijkezakenVA@mrdh.nl.

Gezamenlijke vergadering AcEV en AcVa, 19.00 – 20.00 uur

6. Opening en mededelingen gezamenlijke vergadering
- Vaststellen van de agenda.
- Mededeling Vervolg Brede Welvaart

7. Gesprek informatiebehoefte en werkwijze

8. Vergaderplanning 2026
Gevraagd aan de adviescommissie:
U wordt gevraagd de vergaderplanning 2026 vast te stellen.

9. Ter informatie
9.1 Reactie algemeen bestuur op adviezen concept-ontwerp visie economisch vestigingsklimaat en concept-ontwerp mobiliteitsvisie
9.2 MRDH-podcastserie Samen Vooruit
9.3 Videoverslag openbaar deel gezamenlijke vergadering 3 september

10. Rondvraag en sluiting gezamenlijke vergadering
Indien u een vraag heeft voor rondvraag, wordt u verzocht deze uiterlijk 24 uur van tevoren door te geven aan bestuurlijkezakenVA@mrdh.nl.

Volgende vergadering (bij instemming met vergaderplanning 2026):
Woensdag 21 januari 2026
EV: 18.00 – 20.00 uur
Va: 19.00 – 21.00 uur

Vergadering AcVa, 20.00 – 21.00 uur

11. Opening en mededelingen vergadering
- Vaststellen van de agenda.

12. Themapresentatie Programma's & Projecten
Toelichting:
Wij lichten onze portefeuille van mobiliteitsprogramma's en projecten toe. We geven aan hoe wij samenwerken met onze partners en welke maatschappelijke impact wij bereiken. Naast de grote en meer bekende projecten, geven we aandacht aan een aantal kleinere en nieuwe projecten.

13. Benoeming mevrouw Van Wifferen als plaatsvervangend voorzitter
Gevraagd aan de adviescommissie:
In te stemmen met de benoeming van mevrouw Van Wifferen als plaatsvervangend voorzitter van de AcVa.

Toelichting:
16 juli hebben we stilgestaan bij het vertrek van de heer Mekers als plaatsvervangend voorzitter. In die vergadering en de eerste vergadering na het reces is u gevraagd of u plaatsvervangend voorzitter wil worden. Mevrouw Van Wifferen heeft aangegeven deze taak op zich te willen nemen.

14. Ter informatie
14.1 Videoverslag openbaar deel AcVa vergadering 3 september
14.2 Verslag besloten deel AcVa vergadering 3 september

15. Rondvraag en sluiting vergadering
Indien u een vraag heeft voor rondvraag, wordt u verzocht deze uiterlijk 24 uur van tevoren door te geven aan bestuurlijkezakenVA@mrdh.nl.

REGION of the FUTURE

Eindrapportage

19 september 2025

Contact: Arthur Tolsma, arthur@yesdelft.nl

METROPOOLREGIO ROTTERDAM DEN HAAG

YES! DELFT

Inhoudsopgave

1. Inleiding 3
   1.1. Introductie: MRDH 3
   1.2. YES!Delft 3
   1.3. Het Region of the Future programma 3
2. Evaluatie van het programma 5
   2.1. Evaluatie doelstellingen 5
   2.2. Evaluatie per thema 7
   2.3. Evaluatie werkwijze methode 7
   2.4. Evaluatie ontwikkeling ecosysteem 8
   2.5. Evaluatie samenwerking Onderwijsinstellingen 9
   2.6. Evaluatie werkwijze in teams 10
   2.7. Betrokkenheid gemeenten en ambtenaren 12
   2.8. Ervaringen deelnemende partners 13
   2.9. Bespaarpotentieel 13
   2.10. Spin-out bedrijven uit Region of the Future 15
3. Projecten en resultaten 16
   3.1. Projecten in thema Energietransitie 16
   3.2. Projecten in thema AI 19
   3.3. Projecten in thema ‘Robotica in de Openbare Ruimte’ 23
4. Inzichten & adviezen voor bestuurders 25
   4.1. Gemeenten willen wel én niet innovatief zijn 25
   4.2. Innovatie start met een probleem 25
   4.3. Experimenteer! 26
   4.4. Een ‘innovatiemakelaar’ koppelt problemen aan (technische) oplossingen 26
   4.5. Innovatie kost tijd; doorlooptijd 26
   4.6. Bestaande belangen kunnen innovatie remmen 27
   4.7. Hoe als gemeente te werken met AI 27
   4.8. In de energietransitie worden warmtepompen onderschat 28
5. Financiën 29
6. Appendices 30

1. Inleiding

Voor u ligt de eindrapportage van het Region of the Future project, uitgevoerd in samenwerking tussen de MRDH en YES!Delft. Dit Region of the Future-programma (verder: ROTF) heeft als doel om de innovatiekracht van de regio te versterken. Het programma is in juli 2022 begonnen en is 1 juni 2025 geëindigd.

1.1. Introductie: MRDH

De Metropoolregio Rotterdam Den Haag (verder: MRDH) is een samenwerkingsverband van 21 gemeenten in de regio rondom Rotterdam en Den Haag. De MRDH is opgericht om op regionaal niveau het economisch vestigingsklimaat te versterken en de bereikbaarheid te verbeteren. De MRDH fungeert als een samenwerkingsplatform waarin deelnemende gemeenten gezamenlijke uitdagingen aanpakken en samenwerken aan projecten die de gehele regio ten goede komen. Het doel is om de concurrentiepositie van de regio te versterken, duurzame ontwikkeling te bevorderen en de levenskwaliteit voor de inwoners te verbeteren.

METROPOOLREGIO ROTTERDAM DEN HAAG

1.2. YES!Delft

YES!Delft is een startup incubator en accelerator gevestigd in Delft. YES!Delft ondersteunt tech-startups met diverse training programma's, netwerk naar klanten en financiers, mentors en kantoorruimte. Er is geen winstdoelmerk en er wordt geen aandelenbelang in de startups genomen, waardoor YES!Delft onafhankelijk kan opereren. De sterke kwaliteit van de begeleiding en het ecosysteem wordt erkend door de vele aanmeldingen van startups uit heel Europa en erkenning in internationale lijstjes van top incubators. Er zijn dan ook veel internationale succesverhalen, zoals Ampelmann met €100M+ investering.

De startups die de YES!Delft programma's doorlopen zijn significant succesvoller, zo is bijvoorbeeld 82% nog actief na 5 jaar (dit is gemiddeld rond de 20%). Wanneer ze groeien brengen ze hoogkwalitatieve werkgelegenheid naar de regio. Ook als de bedrijven uiteindelijk verkocht worden, met Epyon als goed voorbeeld: opgericht in 2005 door 3 voormalig TU Delft studenten, werden ze verkocht aan ABB. De werkgelegenheid ging echter niet verloren, want de werknemers wilden niet verhuizen, omdat ze geworteld waren in de regio. Hierdoor heeft ABB nu een kantoor in Nederland (Delft), dat is gegroeid naar 300 werknemers.

YES! DELFT

1.3. Het Region of the Future programma

Region of the Future is een innovatieprogramma dat van 2022-2025 werd uitgevoerd door YES!Delft in opdracht van de MRDH. Het programma bouwde voort op het succesvolle City of the Future programma en richtte zich op strategische, regionale vraagstukken die nieuwe technologische doorbraken vereisten (zogenaamde Horizon 2-innovatie).

Doelstellingen programma

Het programma had als doel bij te dragen aan de ambities uit de Groeiagenda Zuid-Holland en het versterken van de economische toppositie van de regio, door:

1. Het creëren van stage- en afstudeeropdrachten op mbo-, hbo- en wo-niveau
2. Het stimuleren van nieuwe bedrijvigheid via startups en scaleups
3. Het versterken van de samenwerking tussen onderwijs, bedrijfsleven en overheid

4. Het ontwikkelen van schaalbare technologische oplossingen voor regionale uitdagingen

Thema's
Het programma heeft bij de start vier hoofdthema's gekozen waarin de projecten onderzoek doen naar innovatie:

1. Energietransitie: technologische oplossingen voor gasloze systemen en CO2-reductie
2. Robotica: veilige inzet van robotica in de openbare ruimte
3. Slimmere logistiek: vermindering van verkeersbewegingen in binnensteden
4. Urban Data: betaalbare real-time data voor beleidsbeslissingen

Werkwijze methode
De methode van Region of the Future is geïnspireerd op het 'MIT Media Lab' concept; één van de meest succesvolle innovatiehubs ter wereld en onderdeel van de befaamde MIT Universiteit in Boston (VS). De basis van dit concept is dat multidisciplinaire teams werken aan maatschappelijke vraagstukken.

Het innovatie ecosysteem
De variëteit en kwaliteit van het innovatie ecosysteem is essentieel voor de gekozen werkwijze en voor succesvolle innovatie in het algemeen. Region of the Future opereerde daarom vanuit drie fysieke innovatiehubs voor validatie- en ontwikkeling van de complexe technische innovaties: Delft (focus op Energietransitie), Rotterdam (Robotica in de openbare ruimte & Slimmere logistiek) en Den Haag (Urban Data). Aangezien de diverse partijen uit het innovatie ecosysteem samenwerken wilde het programma ook bijdragen aan verdere versterking van het reeds bestaande innovatie ecosysteem.

Werkwijze teams
Per domein werden multidisciplinaire teams geformeerd bestaande uit studenten, technische experts, ondernemers en probleemeigenaren uit gemeenten. De samenwerking tussen onderwijs (studenten), startups en ervaren professionals was hierin erg belangrijk.
Deze teams doorliepen een gestructureerd traject: van probleemdefinitie via technische en marktvalidatie naar prototyping en pilots.

Toegevoegde waarde voor gemeenten
Region of the Future onderscheidde zich van het bestaande City of the Future programma door de focus op complexere, regionale vraagstukken die niet met bestaande technologie opgelost konden worden. Waar City of the Future zich richtte op directe gemeentelijke problemen (Horizon 1), focuste Region of the Future zich op de grote maatschappelijke uitdagingen die nieuwe technologische combinaties vereisten.

Het programma wilde gemeenten toegang bieden tot een netwerk van technische expertise, studententalent en ondernemerschapsknowhow, waarbij alle ontwikkelde oplossingen direct konden worden getest en gevalideerd in de praktijk.

2. Evaluatie van het programma

2.1. Evaluatie doelstellingen

In de afgelopen 3 jaar heeft het programma Region of the Future bijgedragen aan het versterken van de economische toppositie van de regio door het bereiken van de volgende doelstellingen:

Doelstelling	**Resultaten Region of the Future 2022-2025**
1. Het creëren van stage- en afstudeeropdrachten op mbo-, hbo- en wo-niveau	- Doordat de samenwerking met het Grafisch Lyceum Rotterdam en het ROC Mondriaan Delft, hebben 70 MBO studenten in verschillende jaren stageopdrachten gedaan voor YES!Delft startups. - Over de jaren hebben 60 WO en HBO studenten in de multidisciplinaire Region of the Future teams gewerkt naast hun studie om ervaring op te doen met de innovatieve werkwijze om zo te werken aan toekomstbestendige vaardigheden.
2. Het stimuleren van nieuwe bedrijvigheid via startups en scaleups	- Uit het programma zijn 2 spin-offs ontstaan: Whitebox AI (2024, link) en IsoQuick (2025). Deze zijn uitstaan direct uit projecten van het Region of the Future team met gemeenten, om de innovaties naar de markt te brengen als startup. - Tijdens het programma zijn 10 overige startups geholpen met opdrachten of introducties aan gemeenten of andere partijen. - Niet alle samenwerkingen waren succesvol; het blijkt dat gemeenten door hun structuur vaak niet goed passen als klant voor een startup. Gemeenten zitten vaak vast aan lange termijn overeenkomsten, de eisen aan leveranciers passen soms niet bij startups, en de bureaucratie past vaak niet bij de snelheid van startups. - Wel zijn ook succesverhalen te vieren, zoals de samenwerking tussen de gemeente Den Haag en Tarnoc over innovatieve warmtepompen (zonder buitenunit). Hier wordt een pilot gebouwd in de Stadskwekerij in Den Haag. Een ander succes is de gemeente Rotterdam die de AI van startup ArkIntel inzet om subsidieaanvragen efficiënter te (helpen) beoordelen.
3. Het versterken van de samenwerking tussen onderwijs, bedrijfsleven en overheid	- Door de samenwerking met de diverse onderwijsinstellingen zijn in totaal 150 MBO studenten, 80 HBO studenten en 30 WO studenten in contact gekomen met innovatieve werkwijze en met startups door stageopdrachten, gastcolleges of werkbezoeken aan YES!Delft. De samenwerking tussen YES!Delft enerzijds en GLR en ROC Mondriaan anderzijds zijn bestendigd en zullen de komende jaren worden doorgezet. - Gemeenten en startups hebben samengewerkt in diverse projecten met mooie resultaten (zie hoofdstuk 3 voor meer details). Diverse samenwerkingen zijn nu bezig met een vervolg na afloop van het Region of the Future programma. - In de diverse projecten zijn 100+ bedrijven, onderzoekers en experts betrokken om innovaties te valideren op technische en

	commerciële haalbaarheid. Hierdoor is meer begrip voor elkaar ontstaan en is kennis en perspectief gedeeld. - In deze projecten is contact geweest met 200+ ambtenaren, in individuele gesprekken en workshops, om zo ook de werkwijze en kennis over de thema's over te dragen aan beleidsmakers.
4. Het ontwikkelen van schaalbare technologische oplossingen voor regionale uitdagingen	- In een veertigtal projecten is aan technologische innovatie gewerkt op de vier thema's. Zoals te verwachten bij Horizon 2 innovatie hebben diverse projecten niet geleid tot implementatie gezien de complexe technologie en markt. Maar een tiental projecten heeft geleid tot concrete oplossingen voor regionale uitdagingen (zie hoofdstuk 3 voor een beschrijving van de diverse projecten). - Deze concrete oplossingen leiden tot een bespaarpotentieel van € 27.950.000 per jaar voor de MRDH regio (zie paragraaf 2.9 voor meer details).

Veel van de doelstellingen zijn per definitie moeilijk meetbaar, en de beschrijving van de diverse projecten verder in dit eindrapport geven een beter beeld, maar de belangrijkste doelstellingen zijn vertaald in kengetallen welke hieronder zijn geëvalueerd.

Specifiek kengetallen:

Doelstelling	**Doelstelling na 3 jr.**	**Resultaat**	**Toelichting**
Adoptie gemeenten	10 - 15	17	Bijna al het contact met gemeenten heeft geleid tot deelname in projecten
Adoptie buiten regio	10 gemeenten	2 gemeenten, 7 overig	Gem. Alphen ad Rijn & Noordwijk, partijen als Stedin, IQ, PZH die dicht bij de regio staan, en bedrijven uit heel NL.
Potentiële besparing gemeenten	€ 15.000.000 € 45.000.000	€ 27.950.000	Voor details zie paragraaf 3.9
Werkgelegenheid vanuit startups	5 startups/ 50 banen	2 nieuwe startups 9 bestaande startups	2 spin-offs vanuit ROTF, 9 startups geholpen met nieuwe projecten, 10-15 banen gecreëerd
Werkgelegenheid vanuit scaleups	Na 5 jaar: 2 scaleups / 150 banen	n.v.t.	(Pas meetbaar over 2 jaar)
Betrokken gemeenten	21	19	Met alle gemeenten is diverse keren contact opgenomen, wat leidde tot gesprekken met 19 gemeenten.
Betrokken onderwijsinstellingen	WO 2 HBO 5 MBO 5	WO 6 HBO 2 MBO 2	Gezien het enthousiasme van enkele instellingen heeft hier focus van samenwerking op gelegen.

Betrokken studenten	WO 45 HBO 30 MBO 30	WO 60 HBO 110 MBO 150	Door het enthousiasme van docenten en studenten zijn meer studenten bereikt dan verwacht

2.2. Evaluatie per thema

Aan het begin van ROTF zijn 4 thema's gedefinieerd. Er werd gestart met Energietransitie, Robotica in de openbare ruimte en Urban data, later aangevuld met Slimme logistiek.

Eind 2022 is besloten om het thema Slimme logistiek onder Urban Data te laten vallen, en een project te doen op het gebied van het voorkomen van verkeershinder. In overleg met ZHB (Zuid-Holland Bereikbaar) is een pilot van een 'verkeersonline' app (vergelijkbaar met 'Weeronline') ontwikkeld, maar deze heeft weinig tractie gekregen. Daardoor is in 2023 besloten het project te stoppen, en te focussen op projecten met meer aandacht.

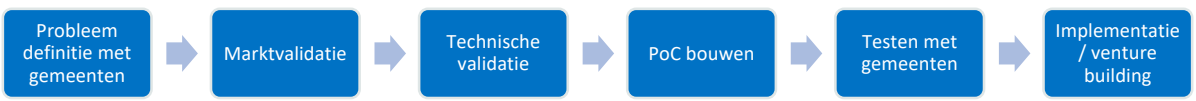
In 2023 en zeker in 2024 is geleerd dat specifiek Urban data minder relevant is voor ambtenaren en bestuurders, maar AI des te meer. De projecten hebben daardoor meer focus gekregen op AI, en minder op Urban Data. De kennis van Urban Data is wel gebruikt en de studenten die hierbij betrokken waren hebben na enkele AI-projecten ook een AI spin-out gestart.

We leerden in 2024 ook dat het thema 'Robotica in de openbare ruimte' een belangrijke ontwikkeling is, maar wel voor de wat verdere toekomst. In gesprekken met gemeenten hebben wij ervaren dat de interesse van ambtenaren niet zo sterk is en weinig concreet. In tegenstelling tot de andere thema's waarvoor veel enthousiasme was. Vandaar dat we in samenspraak met MRDH hebben besloten om het thema Robotica af te ronden in het jaar 2024.

Zoals gezegd is er wel erg veel interesse geweest voor de thema's Energietransitie en AI. Bij inspiratieworkshops die we over deze thema's organiseerden was de opkomst hoog en de discussie geanimeerd. In deze workshops konden wij ook diverse nieuwe projectideeën valideren op de potentie daarvan, wat ook erg waardevol was. Zie meer in het overzicht van de projecten in het vorige hoofdstuk.

2.3. Evaluatie werkwijze methode

De methode die Region of the Future gebruikte is gebaseerd op een inmiddels bewezen Impact-Hub concept in de Verenigde Staten, van origine bij de fameuze universiteit MIT. Hierbij werd het volgende proces gevolgd:

Vooral de probleemdefinitie met gemeenten bleek belangrijk: zonder probleem is er immers geen innovatie. Het was soms lastig voor ambtenaren om niet te starten vanuit een concrete aanleiding voor een gesprek, en daarmee bleek het soms lastig om een eerste gesprek te plannen. Maar daarna werkte deze aanpak erg goed: ambtenaren lopen tegen veel uitdagingen aan en waren bereid hier open over te zijn zodat wij daarna konden zoeken naar oplossingen. Dit komt overeen met wat YES!Delft ondernemers

altijd leert als ze bij ons binnenkomen: “don’t fall in love with your solution, fall in love with the problem!”

De marktvalidatie is natuurlijk essentieel, maar wel breder dan alleen in de beginfase: ook een business case die na een Proof of Concept (PoC) gemaakt kon worden bleek waardevol.

Bij de technische validatie en het bouwen van een PoC bleek de meerwaarde van de teamsamenstelling. De kennis en aanpak van ondernemende professionals met inhoudelijke ervaring op een thema, gecombineerd met ambitieuze en leergierige studenten werkte erg goed. Hierdoor kon zowel effectief als efficiënt worden gewerkt.

Het testen met gemeenten werkte ook goed, ambtenaren waren welwillend om mee te denken. De implementatie is nog niet overal toegepast, door twee redenen. Enerzijds doordat we focussen op Horizon 2 innovaties: nieuwe technologie en die moet nog verder ontwikkeld worden voordat ze door gemeenten kan worden toegepast. En anderzijds doordat gemeenten het moeilijk vinden om nieuwe technologie te implementeren, zie ook aanbevelingen voor beleidsmakers.

2.4. Evaluatie ontwikkeling ecosysteem

Het Region of the Future programma heeft de samenwerking binnen het regionale innovatie-ecosysteem op meerdere vlakken versterkt. Door het multidisciplinaire karakter van de projecten ontstonden nieuwe verbindingen tussen partijen.

De samenwerking met gemeenten is fundamenteel verbeterd. Waar niet alle gemeenten YES!Delft kenden als incubator voor techstartups, hebben zij nu een helder beeld van de kennis die YES!Delft kan bieden: inzicht in de nieuwste innovaties én de capaciteit om snel proof-of-concepts te ontwikkelen voor complexe vraagstukken. Gemeenten weten nu de weg te vinden naar YES!Delft en durven eerder aan te kloppen met innovatieve uitdagingen.
Een concreet resultaat is dat gemeenten direct in contact zijn gebracht met relevante startups uit het netwerk. Zo werkt startup ArkIntel inmiddels samen met meerdere gemeenten waaronder Delft, Rotterdam en Pijnacker-Nootdorp - verbindingen die zonder het programma niet tot stand waren gekomen.
Voor startups bracht het programma waardevolle inzichten in hoe gemeenten functioneren en welke vraagstukken er spelen. Dit helpt hen bij het ontwikkelen van relevante oplossingen en het navigeren van overheidsprocessen.

Het programma heeft ook het onderwijs beter verbonden aan het innovatie ecosysteem. Studenten van MBO tot WO maakten kennis met het werken bij startups via stages en projecten. Specifiek waardevol waren de samenwerkingen met ROC Mondriaan en Grafisch Lyceum Rotterdam, waarbij MBO-studenten voor het eerst structureel betrokken werden bij innovatieprojecten. Het enthousiasme van studenten hiervoor maakte dat zij actiever kijken naar de mogelijkheid om bij startups te gaan werken, in plaats van dat ze vooral kijken naar grotere organisaties.

Ook voor YES!Delft startups was de kennismaking met MBO-talent bijzonder en erg waardevol. Veel YES!Delft startups hebben oprichters met een universitaire achtergrond en onderschatten initieel vaak de waarde van MBO-geschoolde medewerkers. Het programma toonde aan dat MBO'ers specifieke vaardigheden inbrengen voor praktische implementatie en klantcontact. Dit heeft geleid tot nieuwe stages en aanstellingen.

Met diverse andere partijen is contact geweest; van de provincie Zuid-Holland tot Stedin tot overige partijen in het innovatie ecosysteem. Specifiek met Innovation Quarter vonden gedurende het hele programma reguliere afstemgesprekken plaats. Hoewel IQ geen directe rol speelde in de gemeentegerichte projecten, leidde de samenwerking wel tot betere onderlinge afstemming van dienstverlening aan startups. Het fonds UNIIQ investeert in diverse YES!Delft startups en ook vanuit business development is er nu structureel contact. Door deze afstemming kunnen startups beter geholpen worden zonder dubbel werk van beide organisaties.

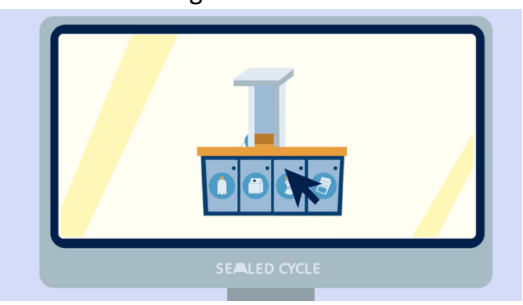
2.5. Evaluatie samenwerking Onderwijsinstellingen

Om meer achtergrond te geven over de samenwerking met onderwijsinstellingen volgt hier een overzicht van diverse activiteiten met betrekking tot deze samenwerking.

Grafisch Lyceum Rotterdam

Voor het vak Animatie hebben MBO studenten van het Grafisch Lyceum Rotterdam animaties ontwikkeld voor diverse projecten. In samenwerking met de docenten hebben de studenten zelfstandig een video gemaakt waarin zij een uitleg moesten doen van een nieuwe technologie. De docenten hebben met YES!Delft de opdracht ontwikkeld, de studenten moesten die daarna zelfstandig uitvoeren.

In 2024 hebben de studenten animaties gemaakt voor het Robotica team van Region of the Future, waarin de meerwaarde van de robothond Spot werd uitgelegd. In 2025 hebben we deze samenwerking uitgebreid naar twee startups waarvoor ‘explanimations’ gemaakt zijn: video’s waarin hun product en/of propositie werd uitgelegd.

Zowel de studenten als de docenten hebben de samenwerking als waardevol ervaren, en deze wordt daarom ook na het Region of the Future programma gecontinueerd. Zoals een docent het beschrijft:

“Het waren ontzettend leuke samenwerkingen tussen ons, de studenten en de bedrijven – dank daarvoor! Nogmaals bedankt voor het leggen van deze mooie connecties. In het najaar is er weer ruimte voor nieuwe projecten. Hopelijk tot dan!”

ROC Mondriaan

Via het Region of the Future programma heeft YES!Delft ook contact gelegd met het ROC Mondriaan. In samenwerking met de docenten heeft dit geleid tot een aantal concrete acties en activiteiten:

1. Workshop ondernemerschap: voor een selectie van de studenten in de minor technicus-engineering heeft YES!Delft in 2024 een college in het curriculum ondernemerschap verzorgd.
2. Projectopdracht Robotica: In het kader van het domein Robotica in de openbare ruimte kreeg een groep studenten de opdracht om een applicatie te ontwikkelen voor de openbare bibliotheek in Delft (DOK). Deze opdracht heeft plaatsgevonden in 2024.
3. Projectopdracht productie stage: een team van studenten is gekoppeld aan een YES!Delft startup (Tiler) voor het ontwikkelen van automatiserings-hardware die zij nodig gaan hebben in de productie van hun draadloze laadtegel. Hiermee raakt de opdracht zowel aan de domeinen Energietransitie en Robotica.

4. Projectopdracht productie stage 2025: na het succes in 2024 is in 2025 opnieuw een samenwerking met een YES!Delft startups gestart: CIWI. Dit programma loopt door tot november 2025 dus tot na het einde van Region of the Future, en dit versterkt de continuering van de samenwerking tussen YES!Delft en ROC Mondriaan na het Region of the Future programma. De contacten zijn overgedragen zodat deze samenwerking nog jaren plaats kan vinden.
5. Tot slot was een belangrijk punt voor ROC Mondriaan de mogelijkheid om de projecten te kickstarten met een bezoek bij YES!Delft. Voor de 30 technische MBO studenten was het bezoek een mooi schoolreisje gezien de hightech innovaties bij YES!Delft en een introductie over de robothond Spot. Zie ook het verslag van ROC Mondriaan op https://techniekict.rocmondriaan.nl/digital-operations-centre/2025/02/03/derdejaars-studenten-technicus-engineering-trappen-projecten-af-bij-yesdelft/.

Samenwerking HBO
Met Hogeschool Inholland (locatie Delft) zijn connecties gelegd en versterkt, met een aantal concrete samenwerkingen als gevolg. Zo is Inholland gekoppeld aan het stage- en talentennetwerk van YES!Talents, waarmee de studenten in aanmerking komen voor stages bij YES!Delft startups. En voor een betere bekendheid van YES!Delft onder Inholland studenten is YES!Delft betrokken bij het vak “engineering and entrepreneurship”, waarmee de ondernemende kwaliteiten van de studenten worden geprikkeld. Hierdoor kon ook de kennis en werkwijze van YES!Delft aan studenten worden overdragen. Het is daarnaast mogelijk voor studenten Inholland om door te stromen naar de YES!Delft programma’s voor ondernemers, wat in het verleden ook gebeurd is met voorbeelden als AgriDataInnovations.

Bij de Haagse Hogeschool is een project gedaan met 30 studenten over technische toepassingen voor robotica. De robothond Spot heeft hierbij als voorbeeld gediend, zodat direct zichtbaar werd wat een robot kon doen. Zoals bij alle projecten waar Spot een rol speelde, inspireerde Spot direct het publiek in de mogelijkheden van robotica: vaak werden deze nog onderschat tot de studenten Spot daadwerkelijk zagen rondlopen en taken uitvoeren.

Samenwerking WO
Universiteiten zijn op 2 manieren betrokken: enerzijds door gastcolleges te geven over innovatie en anderzijds door studenten van universiteiten in het team op te nemen. Er zijn gastcolleges gegeven op de TU Delft, en er is bij events over innovatie van de Erasmus Universiteit Rotterdam in gesprek gegaan met studenten over innvoaties. Hierdoor zijn 30 studenten actief betrokken bij het programma (en nog zo’n 100 passief).

2.6. Evaluatie werkwijze in teams

Het programma startte met een decentrale teamstructuur waarbij per locatie (Delft, Rotterdam, Den Haag) zelfstandige teams werden gevormd rond de drie focusthema's. Deze teams bestonden uit studenten van zes verschillende hogescholen en universiteiten, aangevuld met zes externe professionals die inhoudelijke kennis meebrachten op de gebieden Energietransitie, Robotica en AI, en medewerkers van YES!Delft met diepe kennis van de innovatiewerkwijze. Deze aanpak leverde in het eerste jaar veel inhoudelijke vooruitgang op - er werd substantiële kennis ontwikkeld binnen elk domein.

Na evaluatie van het eerste jaar bleek echter dat de drie solitaire teams te weinig contact hadden met gemeenten, mede omdat dit contact voornamelijk centraal werd georganiseerd door de programmaleider. Om dit te verbeteren werd de organisatie aangepast naar een centrale structuur met een managementteam van drie personen (algemeen, technisch en operationeel) dat verschillende projectteams per project of thema aanstuurde. Dit centrale team nam de leiding over alle projecten en zorgde voor betere afstemming met gemeenten.
Deze aanpassing bleek effectief, ook omdat een aantal projecten thema-overstijgend van karakter werden. Een goed voorbeeld is de ontwikkeling van een AI-chatbot die burgers helpt bij het aanvragen van verduurzamingsubsidies - een project dat zowel AI-expertise als kennis van energietransitie vereiste.

De combinatie van studenten en ondernemende professionals vormde een van de grootste succesfactoren van het programma. De professionals konden duidelijk definiëren wat er moest gebeuren en gaven richting aan de projecten, terwijl studenten met deze heldere instructies snel en effectief uitvoering konden geven. Cruciaal was dat de betrokken professionals niet alleen inhoudelijke expertise op hun thema hadden, maar ook ervaring met innovatief ondernemerschap.
Deze werkvorm creëerde een ideale leeromgeving waarin studenten veel konden leren van ervaren professionals en tegelijkertijd met grote zelfstandigheid aan betekenisvolle projecten konden werken. Veel studenten gaven aan dat hun betrokkenheid bij Region of the Future een van de meest waardevolle bijbanen uit hun studietijd was - een indicatie dat het programma niet alleen concrete resultaten opleverde, maar ook bijdroeg aan de ontwikkeling van toekomstig talent.

Er is in de teams met ongeveer 30 verschillende studenten gewerkt tijdens de duur van het 3-jarige programma. Deze studenten hadden een achtergrond bij de volgende universiteiten en opleidingen:

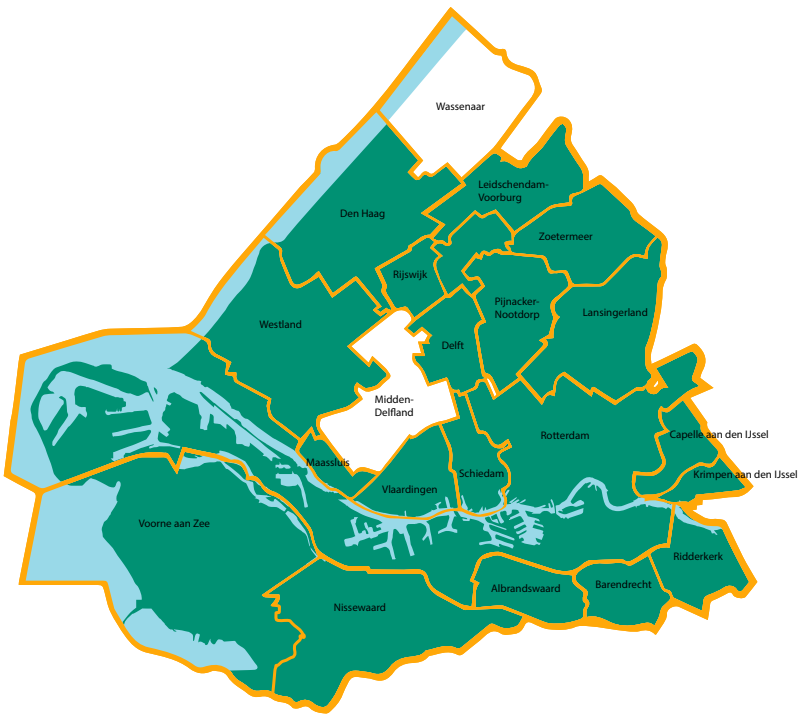
- TU Delft: Industrieel ontwerpen, Computer Science, Robotica, Systems & Control, Werktuigbouwkunde, Bouwkunde
- Universiteit Leiden: Life Sciences
- Hogeschool R’dam: Watermanagement
- Erasmus Universiteit: Economie
- Universiteit Utrecht: AI, Computer Science
- Tilburg University: Internationaal Recht

2.7. Betrokkenheid gemeenten en ambtenaren

Wij waren positief verrast door het enthousiasme van de diverse ambtenaren voor onze activiteiten, en de bereidheid tot meewerken als we eenmaal in gesprek waren. De gesprekken die we hebben gehad leidde vaak tot meer gesprekken (met hun collega's).
Wel was het lastig om een eerste afspraak te krijgen: als het programma niet bekend was waren ambtenaren voorzichtig, wat ook erg begrijpelijk is gezien de veelheid aan initiatieven en de werkdruk bij gemeenten. Dit verschilde ook significant per thema (zoals in 4.1 beschreven).

Ook per gemeente verschilde de intensiteit van het contact. Bij vooral kleine gemeenten was het lastig om binnen te komen gezien de werkdruk en de focus: grotere gemeenten hadden in onze ervaring meer tijd en ruimte. Uiteindelijk is met 19 van de 21 gemeenten samengewerkt, waarbij het contact verschilde van het organiseren van een workshop voor ambtenaren van diverse gemeenten tot het uitvoeren van een pilotproject specifiek voor een gemeente. Bij het uitvoeren van zo'n project voor een gemeente specifiek, zijn vaak de inzichten gedeeld met andere gemeenten die interesse hadden in dat thema. Een voorbeeld is het AI-project bij de gemeente Rotterdam waarvan de lessons learned zijn gedeeld met de gemeente Delft, Maassluis, Pijnacker-Nootdorp en Den Haag.

Zie hieronder een overzicht van gemeenten met wie is samengewerkt. Een overzicht van alle contactenpersonen voor projecten is te vinden in de bijlage.

Overzicht samenwerkingen gemeenten

2.8. Ervaringen deelnemende partners

In de laatste maand van het programma is enkele contactpersonen gevraagd naar hun mening over de samenwerking binnen Region of the Future. Hierbij drie van deze reacties.

1. Naar aanleiding van de samenwerking tussen het MBO ROC Mondriaan vertelt Mariëlle Stolp (projectleider Digital Operations Centre) het volgende:

> ***"YES!Delft speelt voor ons een sleutelrol in het verbinden van hightech aan onze mbo-opleidingen. Dankzij hun netwerk en inzet konden wij onze studenten koppelen aan jonge, innovatieve startups; organisaties die niet alleen inhoudelijk interessant zijn, maar waar studenten ècht de ruimte krijgen om te leren en serieus genomen worden.***
> ***Die samenwerking is geen vanzelfsprekendheid: het vraagt - naast tijd - ook wederzijds begrip en lef. Maar als we willen dat nieuwe technologie straks ècht landt in het bedrijfsleven – en zeker in het mkb – dan moeten we nú investeren in samenwerking tussen mbo-onderwijs en innovatie."***

2. Naar aanleiding van het deelnemen aan een 'inspiratieworkshop Energietransitie' bij de gemeente Leidschendam-Voorburg vertelt Elke van Saane (beleidsmedewerker Duurzaamheid) het volgende:

> ***"We vonden de sessie echt top! Volgens mij heeft iedereen wel iets nieuws geleerd, en van meerdere collega's heb ik gehoord dat ze het heel inspirerend vonden. Ik zal je in aparte mails in contact brengen met Lotte, Hanne en Debby. Zij praten inderdaad heel graag verder over warmtepompen, het SMP en subsidies. Nogmaals bedankt voor jullie tijd en inzet!"***

3. Naar aanleiding van de samenwerking tussen de gemeente Rotterdam met betrekking tot het AI-project 'ondersteuning subsidieaanvraag' vertelt Maurice Claessen (Bedrijfscontactfunctionaris in Noord en Prins Alexander) het volgende:

> ***"Het is prettig werken met YD!. Ze begrepen onze problematiek als gemeentelijke dienstverlener en kwamen met een veelbelovende technische oplossing. Samen hebben we flinke stappen gezet in de ontwikkeling van ondersteuning bij subsidieaanvragen. Zo maken we het hele werkproces gebruiksvriendelijker en efficiënter."***

2.9. Bespaarpotentieel

Bij de projecten met de meeste potentie is een berekening gedaan om te kijken naar het jaarlijkse bespaarpotentieel van deze projecten. Hierbij is gekeken naar de potentiële financiële impact van het project in de desbetreffende gemeente, met daarna de potentie in de totale MRDH.

De berekeningen zijn gebaseerd op realistische aannames en bestaande praktijkvoorbeelden, waar mogelijk onderbouwd met lokale gegevens (bijvoorbeeld uit Rotterdam) en vervolgens opgeschaald naar het niveau van de MRDH. In de meeste gevallen is gewerkt met conservatieve schattingen, zoals een bereik van slechts 10% van de doelgroep of een gematigde kostenbesparing. Hierdoor blijft het ingeschatte bespaarpotentieel realistisch en haalbaar.

Voor elk project is gekeken naar de directe financiële impact – zoals energiebesparing, vermindering van externe inhuur of tijdsbesparing op personeelskosten – met een nadruk op structurele jaarlijkse baten.

De gehanteerde uitgangspunten (zoals tarieven, gebruiksintensiteit en schaalgrootte) zijn transparant weergegeven bij elk project. Deze inschattingen geven gemeenten en de MRDH als geheel een indicatie van de potentie om op termijn middelen vrij te maken of efficiënter in te zetten.

Project	**Samenvatting van rekenwijze**	**Bespaarpotentieel MRDH/jaar**
Isolatiepanelen	De MRDH-regio telt ongeveer 1 miljoen woningen. Van deze woningen heeft 15% een E-, F- of G-label (ca. 150.000 woningen). We gaan uit van een bereik van 10% van deze woningen (15.000 woningen). Het isoleren van één muur per woning levert een gemiddelde energiebesparing van €200 per jaar op.	€ 3.000.000
Zwembaden van het gas af	In de MRDH zijn ongeveer 36 gemeentelijke zwembaden. Per zwembad kan een besparing van €200.000 per jaar worden gerealiseerd door over te stappen op duurzame warmtebronnen.	€ 7.200.000
Soorten Management Plan	De externe inhuur voor een SMP kost €300.000–€1.000.000 per gemeente, voor een periode van 5 jaar. Als 21 gemeenten in de MRDH hiervan gebruikmaken, komt de totale uitgave uit op €6,3M–€21M over 5 jaar. We gaan uit van een besparingspotentieel van 10%.	€ 1.350.000
AI-adviseur voor bewoners	In Rotterdam zouden circa 10.000 subsidie- en vergunningsaanvragen per jaar gebaat zijn bij AI-ondersteuning. Een aanvraag duurt gemiddeld 1,5 uur. Uitgaande van de kosten van een ambtenaar van €60 per uur, komt dit neer op een besparing van €90.000 voor Rotterdam. Dit getal hebben we door het aantal inwoners van Rotterdam gedeeld en vermenigvuldigd met het inwoneraantal van de MRDH.	€ 3.300.000
AI-ondersteuning subsidie beoordeling ambtenaren	Elke aanvraag kost gemiddeld 4 tot 8 uur om te behandelen. Als met AI-ondersteuning 20% tot 50% tijdsbesparing mogelijk is, en het uurtarief €60 is, ontstaat er een significante besparing op loonkosten bij overheden.	€ 4.650.000
AI-chatbot voor bewoners	Door het inzetten van een AI-chatbot kunnen FTE's worden uitgespaard in klantcontact. Uitgangspunt: 1 FTE per 100.000 inwoners.	€ 1.250.000
Solar Air Heater	Volgens simulaties is 20–30% besparing op verwarmingskosten mogelijk met dit systeem. Gericht op 10% van de 15% woningen met EFG-label (dus 15.000 woningen). Deze gebruiken gemiddeld 840 m^3 gas per jaar. Met een gasprijs van €1,25 per m^3 levert dit een aanzienlijke besparing op.	€ 4.450.000
Bedrijventerreinen	Stel: 10.000 parkeerplaatsen op bedrijventerreinen worden voorzien van solar carports met laadinfra en netbeheer. Elke plek levert gemiddeld 1.000 kWh/jaar op, tegen een opbrengst van €0,20/kWh	€ 2.000.000

Use-cases Robotica in Openbare Ruimte	Door slimme inzet van robotica kunnen gemeenten besparen op handmatige taken (bijv. monitoring, schoonmaak, groenbeheer). Uitgaande van een besparing van enkele FTE's, bijv. 1 FTE per 100.000 inwoners à €30.000	€ 750.000
Totaal:		**€ 27.950.000**

2.10. Spin-out bedrijven uit Region of the Future

Een van de doelstellingen van Region of the Future was het creëren van nieuwe bedrijven. Inherent aan het gebruikte innovatieproces (zie vorige paragraaf) is dat er concepten worden ontwikkeld die nog niet op de markt zijn. Soms kan zo'n concept worden uitgevraagd in tenders van de gemeenten aan huidige leveranciers; wat een goede manier is om de innovatie in te voeren. Een andere manier is als een leverancier of bestaand bedrijf de verworven kennis toepast. En tot slot is de mogelijkheid om met het concept een nieuw bedrijf te starten, mits er ondernemers zijn die dit op willen en kunnen pakken. Dit is bij twee projecten gebeurd.

De eerste nieuwe venture is ontstaan nadat een aantal YES!Delft medewerkers een AI-oplossing bouwde voor de IJsselgemeenten (zie ook 3.2, project 2). Uit het team dat dit project deed hebben een professional en twee studenten samen een nieuw bedrijf opgezet: Whitebox AI. Juist de combinatie van twee studenten met een technische achtergrond en een professional die meer commerciële en operationele ervaring heeft past erg goed: ze vullen elkaar goed aan en brengen zowel kennis van AI en de gemeenten samen. Zij werken sinds 2024 voor meerdere overheidsorganisaties.

Het AI-team met de vertegenwoordigers van de IJsselgemeenten

Bij de tweede venture is de start ook een succesvol project vanuit het Region of the Future team; het project Isolatiepanelen. Hierbij is besloten om zelf een of meerdere ondernemers te zoeken die dit concept kunnen oppakken en er een bedrijf mee te starten. Dit venture building proces is gestart in maart 2025 en heeft via 25 geïnteresseerde ondernemers geleid tot de selectie van een team van 4 ondernemers, welke een proefperiode van twee maanden hebben gevolgd om de potentie van het concept verder te verkennen en een team te vormen. Gedurende dit traject bleken twee van deze ondernemers het meest geschikt om de startup te leiden, en zij hebben dan ook in mei 2025 een bedrijf gestart en eerste klanten geholpen met hun product.

3. Projecten en resultaten

In de driejarige looptijd van het Region of the Future programma zijn 43 projecten gestart. Zoals met innovatie gangbaar is werden sommige projecten binnen enkele maanden afgerond omdat ze niet haalbaar waren, en andere bleken wel succesvol. De meest relevante projecten zullen hieronder besproken worden, en ter wille van de leesbaarheid van deze rapportage is een overzicht van alle projecten te vinden in de bijlage.

3.1. Projecten in thema Energietransitie

1. Doe-het-zelf isolatiepanelen

De gemeenten in de MRDH willen graag hun bewoners helpen bij het verduurzamen van hun woningen. Maar voor huurders zijn de mogelijkheden voor isoleren vaak beperkt. Daarom hebben we betaalbare doe-het-zelf isolatiepanelen ontworpen.

Probleem: Voor o.a. bewoners van sociale huurwoningen en hurende studenten is verduurzamen niet eenvoudig. Ze kunnen bijvoorbeeld niet zomaar spouwmuren laten isoleren of zonnepanelen installeren. De regie ligt bij de verhuurder, en vaak zijn er ook financiële beperkingen. Gemeenten in de MRDH willen deze bewoners graag helpen om hun energierekening te verlagen en tegelijkertijd de CO2-uitstoot te verminderen.

Onze oplossing: Deze panelen zijn geïnspireerd op geluidspanelen die aan de binnenkant van muren worden bevestigd om geluid te dempen. Isolatiepanelen kunnen op dezelfde eenvoudige manier worden aangebracht, maar dan met als doel warmte binnen te houden. Hierdoor kunnen huurders zelf hun woning beter isoleren zonder ingrijpende aanpassingen of hoge kosten.

Resultaat: Eind 2024 is dit concept bedacht en gevalideerd bij diverse gemeenten (Leidschendam-Voorburg en Rijswijk), en gezien de positieve reactie zijn eerste prototypes gemaakt en getest. In 2025 zijn bij 2 huizen een muur van isolatiepanelen voorzien als pilot. Nog belangrijker is dat er twee ondernemers gevonden zijn om dit concept op te pakken en er een startup van te maken: IsoQuick. De startup IsoQuick heeft als doel om de isolatiepanelen naar de markt te brengen.

2. Soorten Management Plan

Hoe kunnen gemeenten zowel biodiversiteit beschermen als verduurzaming van woningen bevorderen? Hierbij helpt een Soorten Management Plan (SMP). Maar de vraag is op dit moment te hoog voor ecologen. Kan technologie het opstellen van SMP's versnellen?

Probleem: momenteel moeten bewoners voordat ze spouwmuren isoleren of andere werkzaamheden uitvoeren, een kostbaar en tijdrovend ecologisch onderzoek laten verrichten. Een gemeentelijk Soorten Management Plan (SMP) kan uitkomst bieden, maar dit is een arbeidsintensief proces. Zo vereist het vleermuisonderzoek bijvoorbeeld minimaal twaalf veldbezoeken, waarbij ecologen op de fiets met 4 km/u door de wijk gaan om te onderzoeken waar welke soorten leven. Door dit intensieve proces, zijn de meeste ecologenbureaus beperkt tot het uitvoeren van maximaal 3 SMP's per jaar en lopen de kosten hoog op voor gemeenten.

Oplossing: YES!Delft verkent samen met gemeenten, de provincie Zuid-Holland en ecologen technologische innovaties die de werklast van ecologen kunnen verlichten. Op dit moment kunnen ecologen al gebruik maken van technologieën zoals warmtecamera's en ultrasone geluidsopname apparatuur. YES!Delft onderzoekt of daar nieuwe technologieën aan toegevoegd kunnen worden die de werklast kunnen verlichten.

Resultaat: Het blijkt dat verschillende technische innovaties al op de markt zijn, het is daarmee nog niet duidelijk of nieuwe technologie de oplossing is voor dit probleem. Daarnaast bleek dat sommige gemeenten dit als probleem zien, maar andere gemeenten al in vroege fase een ecologisch bureau hebben gecontracteerd en daarmee het SMP niet als probleem zien. In gesprek met een ecologisch onderzoeksbureau dat nieuwe technologie zou kunnen implementeren bleek dat er geen interesse was: hun verdienmodel gaat om het aantal verkochte uren, en nieuwe technologie zorgt meestal voor een lager aantal uren per opdracht. Hoewel de technologie dus interessant kan zijn, lopen de belangen niet parallel met de mogelijke besparingen en hebben we de ontwikkeling niet doorgezet.

3. <u>Met meer flexibiliteit het elektriciteitsnet ontlasten</u>

Probleem: Nu we steeds meer groene energie (willen) gebruiken hebben we ook steeds meer flexibiliteit nodig op het elekriciteitsnet. Zon en wind zijn namelijk lastiger te voorspellen en het is van cruciaal belang dat het net in balans is. Wanneer er dus veel zonne- en windenergie geproduceerd wordt, moet dit ook gebruikt worden, en vice versa. Anders raakt het elektriciteitsnet overbelast. Dit vraagt om flexibele oplossingen. Op dit moment halen we in Nederland die flexibiliteit nog uit het snel af en aanschakelen van gas- en kolencentrales. Ook momenten van piekbelasting worden opgevangen door die zogenaamde piekcentrales. Dit soort centrales zijn niet alleen heel duur, maar stoten ook heel veel broeikasgassen uit.

Oplossing: We hebben een prototype uitgevoerd om een fontein aan en uit te zetten wanneer de zon (niet) schijnt. Als de zon minder schijnt dan verwacht gaat de fontein even uit, zodat energie voor meer urgente processen gebruikt kan worden. En dit werkt ook andersom: als veel zon of windenergie wordt opgewekt, schakelt de fontein aan, om het energienet te verlichten. Zo wordt het elektriciteitsnet in balans gebracht en is er meer ruimte om zon- en windenergie te gebruiken en hoeven we minder kolen en gas te gebruiken. Hiervan is een video gemaakt, zie daarvoor deze link.

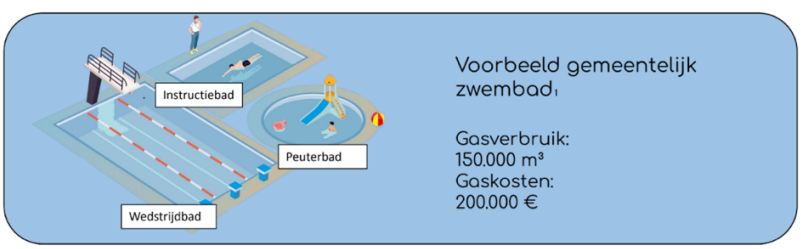

Resultaat: De oplossing is daadwerkelijk geïnstalleerd op een fontein om het concept te testen en de zichtbaarheid van het idee te vergroten. Fonteinen gebruiken echter weinig energie, dus de impact van het in- en afschakelen van fonteinen is te klein voor implementatie. Dit experiment is echter wel nuttig omdat het laat zien dat het mogelijk is. En als veel mogelijk elektrische boilers, koelkasten en vriezers zo'n oplossing krijgen wordt de impact groter. Zeker als ook het laden van elektrische auto's wordt meegenomen.

4. **Zwembaden van het gas af**

Probleem: Het gemeentelijke zwembad vervult een cruciale rol binnen de gemeente, maar wordt in de meeste gevallen op gas gestookt waardoor het zowel een vervuiler als een kostenpost is. Deze hoge kosten zijn in veel gevallen niet door het zwembad te dekken door beperkte inkomsten, gemeenten moeten daarom vaak inspringen om het financiële gat te dichten.

Naast de hoge kosten stoot een zwembad op gas veel CO2 uit. Met de doelstelling om in 2050 geheel van het gas af te zijn in Nederland zullen ook de zwembaden van het gas af moeten. Daarnaast zorgt het volle elektriciteitsnet (net congestie) ervoor dat een transitie niet altijd mogelijk is, zoals bijvoorbeeld in de gemeente Lansingerland.

Oplossing: We hebben onderzoek gedaan naar zwembaden die de transitie al gemaakt hebben, en dus van het gas af zijn. Hieruit blijkt dat er een goede businesscase is voor zwembaden die overgaan op warmtepompen. De investering voor een gemiddeld zwembad om te verduurzamen is ongeveer 3.8 miljoen euro; voor zonnepanelen, isolatieverbeteringen en warmtepompen om het zwembad te verwarmen. Na deze investering is het gasverbruik 0; een jaarlijkse besparing op van 200.000 m3 per jaar. Deze maatregelen zijn niet nieuw en worden al in meerdere zwembaden in Nederland met succes toegepast. Lees bijvoorbeeld het voorbeeld van het energieneutrale zwembad in Leemdobbe.

Daarnaast kan het geëlektrificeerde zwembad een rol vervullen in het net congestieprobleem door te fungeren als energiebuffer. Zwembaden hebben namelijk niet continu energie nodig om warm te blijven, en kunnen dus best even zonder energie. Zo dient de bak water als een energiebuffer.

Resultaat: Met 36 gemeentelijke zwembaden in de regio die de transitie nog moeten maken, en de aanname dat het gegeven voorbeeld in dit artikel het gemiddelde is, resulteert dat in 10.000 ton minder CO2 uitstoot en €7.200.000,- minder kosten aan energie. De investering die daar tegenover staat is 140 miljoen euro, met een terugverdientijd van 17 jaar.

5. **Inspiratie workshops**

Probleem: Het is voor ambtenaren lastig om volledig op te hoogte te zijn van alle ontwikkelingen, zeker gezien de hoge werkdruk. Ook is niet altijd de technische kennis aanwezig bij bijvoorbeeld beleidsmedewerkers om door de bomen het bos te zien in alle technische ontwikkelingen.

Oplossing: Het Region of the Future team heeft diverse workshops gegeven op alle drie de thema's. Hierin ging het team in gesprek met de betreffende gemeente over uitdagingen waar gemeenten mee te maken hebben. We organiseren workshops in één van de drie thema's binnen het Region of the Future programma: Energietransitie, Robotica in de Openbare Ruimte en AI. Afhankelijk van de behoefte van de gemeente, focussen we de sessie op één specifiek thema. Zo ging het bij AI vaak over privacy en concrete toepassingen, en was bij Energietransitie het bespreken van de diverse innovaties op het gebied van warmtepompen vaak relevant.

Resultaat: Belangrijk element van deze workshop was niet alleen het overdragen van kennis opgedaan in het programma, maar ook het luisteren naar waar ambtenaren tegenaan lopen. Belangrijkste vraag die deze discussie startte was "Waar lig jij 's nachts van wakker?". Hiervoor wist het Region of the Future team ook veel over de uitdagingen, en een mooi voorbeeld hiervan is het project Isolatiepanelen. Omdat het team een aantal keer van gemeenten had gehoord dat de opgave m.b.t. isolatie moeilijk te realiseren is, ontstonden nieuwe ideeën hierover. Met als eindresultaat het project Isolatiepanelen.

3.2. Projecten in thema AI

1. **AI-ondersteuning verwerken aanvragen**

Steeds meer overheidsorganisaties verkennen de mogelijkheden van kunstmatige intelligentie (AI) om hun dienstverlening te verbeteren. Eén van de kansrijke toepassingen ligt in het ondersteunen van medewerkers bij het verwerken van aanvragen, zoals subsidies, vergunningen of hulpvragen. Deze processen zijn vaak tijdrovend, foutgevoelig en gebonden aan strikte beoordelingsprocedures; wat leidt tot hoge werkdruk en vertraging in de afhandeling.

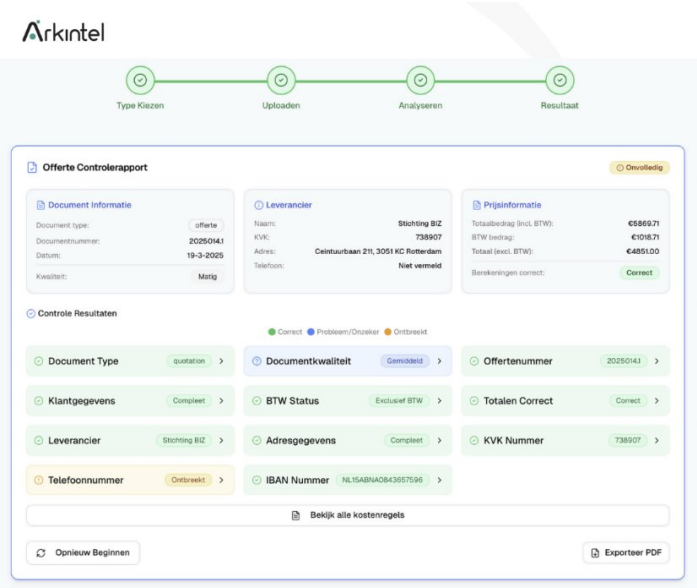
In samenwerking met de gemeenten Rotterdam en Pijnacker-Nootdorp onderzochten wij hoe AI concreet kan bijdragen aan een betere, snellere en efficiëntere afhandeling van specifieke subsidieaanvragen. Het doel: geen technologie om de technologie, maar AI als praktisch hulpmiddel om echte knelpunten op te lossen. Met merkbare impact op zowel de werkdruk van medewerkers als de ervaring van aanvragers.

Probleem: Subsidieaanvragen worden regelmatig onvolledig of foutief ingediend, in de specifieke gevallen van de PoC gaat het om 50-70% van de aanvragen. Denk aan ontbrekende documenten, verkeerd ingevulde velden of het niet voldoen aan beleidsvoorwaarden. Dit leidt tot intensieve communicatie tussen gemeente en aanvrager, meerdere correctierondes op de aanvraag en vertraging in de afhandeling.

Voor ambtenaren betekent dit extra werk, frustratie en toenemende werkdruk. Documenten moeten handmatig worden gelezen, beoordeeld en gestructureerd. Deze werkwijze is tijdrovend, en kan stressvol zijn tijdens de piekmomenten van een subsidieaanvraag, bijvoorbeeld voor het aanvragen van in dit geval seizoensgebonden activiteiten rondom Kerst en Pasen.

Oplossing: Om de meerwaarde van AI concreet te maken, is eerst de customer journey van het aanvraagproces geanalyseerd. Op basis hiervan ontwikkelden we samen met Rotterdam en Pijnacker-Nootdorp een afgebakende PoC.

De AI-tool wordt, in geval van de PoC van Rotterdam, vóór de formele subsidiebeoordeling ingezet. Dit om de dienstbaarheid naar de aanvrager te vergroten en niet aan het subsidieproces te tornen via de bestaande software voor dit proces. De aanvrager kan voor de daadwerkelijke start van de aanvraag documenten controleren door documenten digitaal te uploaden, en tips te ontvangen over ontbrekende documenten of gegevens. Ook werd er aan deze documentatiechecker een bulk-uploadfunctie toegevoegd, de stand van de techniek laat dit vanaf mei 2025 toe.

In de PoC voor Pijnacker-Nootdorp is de focus meer gegaan naar het controleren van de inhoud van de documenten op basis van de subsidieverordening. Activiteitenplannen en promotieplannen kunnen gecontroleerd worden op inhoud naar aanleiding van de artikelen in de verordening.

Resultaat: Voor de gemeente Rotterdam is een PoC ontwikkeld door de startup Arkintel in samenwerking met het Region of the Future team. Deze PoC gaf de gemeente Rotterdam inzicht in waar de besparing het grootste kan zijn. De gemeente Rotterdam heeft besloten om de subsidietool verder te laten ontwikkelen door Arkintel met als doelstelling dat deze kan verder kan worden getest en geïmplementeerd in 2026.

Ook met de gemeente Delft zijn concrete gesprekken met de startup Arkintel over samenwerking, om deel te nemen in de grote stap richting de inzet van AI in de vorm van chatbots voor verbeterde dienstverlening en document controle. De gemeente Delft hecht veel belang aan het gebruik van AI modellen die niet uit de VS komen gezien de vele vragen daarover uit de gemeenteraad, en ArkIntel heeft hier juist oplossingen voor.

2. AI-project IJsselgemeenten + spinout Whitebox

Probleem: Traditionele gemeentelijke websites kunnen voor inwoners soms lastig te navigeren zijn, vooral wanneer ze specifieke informatie zoeken. Het doorklikken door meerdere pagina's en het interpreteren van ambtelijke taal kan leiden tot frustratie en een verminderde toegankelijkheid. Daarnaast leven we in een multiculturele samenleving waar veel mensen een andere moedertaal hebben dan de Nederlandse taal. Dit vormt een belemmering voor inclusieve dienstverlening, met name voor mensen met beperkte digitale vaardigheden.

Oplossing: Het AI team van Region of the Future heeft, in samenwerking met de IJsselgemeenten, een AI-gestuurde chatbot ontwikkeld die direct op de gemeentelijke website is geïntegreerd. Tijdens een interactieve sessie hebben medewerkers de functionaliteiten van deze chatbot ervaren. De chatbot is ontworpen om:

- Toegankelijkheid te verbeteren: Informatie is binnen enkele seconden beschikbaar, zonder dat gebruikers door meerdere webpagina's hoeven te navigeren.
- Inclusiviteit te bevorderen: De gebruiksvriendelijke interface maakt het voor een breed scala aan inwoners mogelijk om effectief gebruik te maken van digitale diensten in de gewenste taal.
- Efficiëntie te verhogen: Door routinematige vragen te automatiseren, kunnen gemeentelijke medewerkers zich richten op complexere taken.
- Gebaseerd op gemeentelijke informatie – Alleen data van de website wordt gebruikt, zonder externe bronnen.

Succesfactor voor succesvolle ontwikkeling is de co-creatie tussen IJsselgemeenten en Whitebox AI. Door iteratief te ontwikkelen en continu te valideren met medewerkers en inwoners, sluit de chatbot naadloos aan op de praktijk.

Resultaat: De implementatie van deze AI-chatbot bij de IJsselgemeenten bleek zo succesvol dat het team dat aan dit project werkte besloten heeft een startup of te richten op basis van dit project. Per 1 maart 2024 is IJsselAssist in gebruik bij IJsselgemeenten. Met Dirk Heddema, projectleider IJsselgemeenten, als tevreden contact: "Deze chatbot geeft de inwoners die moeilijk in contact komen met de gemeente, vanwege onder andere de taal, een extra mogelijkheid om tóch de juiste informatie te vinden. Dankzij de co-creatie met Whitebox AI is het een oplossing die werkt voor zowel onze inwoners als onze medewerkers."

3. AI-subsidieadviseur

Steeds meer burgers willen verduurzamen, maar het aanvragen van subsidies blijkt vaak een uitdaging. AI kan een uitkomst bieden om dit proces te vereenvoudigen, daarom werkt YES!Delft aan een AI-subsidieadviseur.

AD NIEUWS REGIO SPORT SHOW PLAY PODCAST PUZZEL

Gemeenten gezocht die subsidie-chatbot willen testen: 'Voor mensen die hekel hebben aan formulieren'

TWEE MINUTEN MET **Veel inwoners vinden het lastig om bij de gemeente subsidie aan te vragen voor het isoleren van hun woning en laten het daarom maar zitten. Biedt een chatbot uitkomst? Arthur Tolsma, programmamanager van Region of the Future, is op zoek naar gemeenten die willen proberen of dat werkt.**

Debbie Valstar 19-09-24, 14:00 Laatste update: 19-09-24, 14:41

Probleem: Subsidies zijn belangrijke instrumenten om verduurzaming te stimuleren, maar veel mensen ervaren het aanvraagproces als complex en frustrerend. Een interview met burgers bracht

verschillende pijnpunten aan het licht. Dit vormt een drempel, vooral voor mensen met beperkte digitale of administratieve vaardigheden. Het gevolg is dat subsidies soms onbenut blijven, terwijl ze juist bedoeld zijn om verduurzaming toegankelijker te maken.

Resultaat: AI kan een oplossing bieden in de vorm van een chatbot die 24/7 beschikbaar is. Op basis van de inzichten uit de interviews heeft YES!Delft een zogenoemde 'customer journey map' gemaakt. Het team heeft op basis van die inzichten een mock-up voor een AI-subsidieadviseur gebouwd. Deze mock-up illustreert een chatbot die de burger stap voor stap begeleidt bij het voorbereiden en aanvragen van hun subsidie. Het doel is om het proces eenvoudiger en efficiënter te maken, zodat meer mensen toegang krijgen tot de financiële middelen die verduurzaming mogelijk maken.

In 2024 zijn enkele gesprekken gevoerd met gemeenten waaruit bleek dat er interesse is bij enkele ambtenaren maar de risico's voor dit type inzet van AI richting burgers te groot is. De gemeente waar de interesse vandaan kwam wilde eerst wachten tot er centraal beleid was geformuleerd voor verder te experimenteren. Wij zouden anders adviseren (zie ook onze aanbevelingen), maar dit was de reden dat het project hierna is gepauzeerd.

4. Workshop AI en ethiek

In het begin van het ROTF programma (2023) zijn Informatie- en trainingssessies over AI en ethiek gegeven aan verschillende gemeenten (Barendrecht, Ridderkerk, Zoetermeer en de juristen van gemeente Delft) en MRDH, waarbij de nadruk lag op de methodologie van AI Factory, het gebruik van dummy data in pilots, zelf toepassen van AI zoals ChatGPT en ethische overwegingen zoals transparantie, privacy, veiligheid, uitlegbaarheid, reproduceerbaarheid en verantwoordelijkheid. Deze workshops werden telkens zeer enthousiast beoordeeld door de deelnemers, en leidden tot zeer geanimeerde discussies, zoals onderstaande reactie aangeeft:

> ***"Beste YES!Delft AI-Factory toppers, dank voor de workshop! Wij waarderen de integratie van technologie zoals ChatGPT in ons werk. Tegelijkertijd willen wij benadrukken dat onze persoonlijke betrokkenheid en interactie een unieke dimensie toevoegen die technologie niet kan vervangen. We stellen voor om AI-technologie in samenwerking te gebruiken om een gebalanceerd leerklimaat te bevorderen. Hiermee kunnen we profiteren van de snelheid en efficiëntie van technologie, terwijl we tegelijkertijd de onvervangbare menselijke elementen behouden. Jullie geweldige workshop was absoluut inspirerend en goed georganiseerd!"***

3.3. Projecten in thema ‘Robotica in de Openbare Ruimte’

1. Perceptie en acceptatie van robots in dagelijks gebruik

Probleem: Wanneer we robots meer willen inzetten in de openbare ruimte dan is acceptatie hiervan belangrijk. Vooral omdat veel burgers nog wel eens bang blijken te zijn voor robots: om wat ze doen, en om wat ze meten (in het kader van privacy). Binnen de pijler rond beleid en perceptie zijn meerdere projecten uitgevoerd en afgerond.

Oplossing: In samenwerking met The Student Hotel naast het stadskantoor van Delft is robotplatform Spot ingezet in de gastvrijheids-sector. Taken uitgevoerd door Spot waren het bezorgen van pakketjes naar de kamers van de bewoners, bediening en tafels leegruimen in het restaurantgedeelte, en inschenken en serveren van drank.

Resultaat: Het overwegend jonge publiek bij The Student Hotel heeft duidelijk geen enkel probleem met Spot, wel is duidelijk geworden dat robotica niet voor alle taken geschikt is. Het meest geslaagd en te automatiseren zijn taken zoals het rondbrengen van post en pakketjes. Bij ouder publiek is de acceptatie anders: er is minder nieuwsgierigheid en meer wantrouwen. Wanneer echter blijkt welk doel de robot heeft, dan stijgt de acceptatie significant. Oftewel: een heldere taak biedt duidelijkheid, en duidelijkheid geeft vertrouwen.

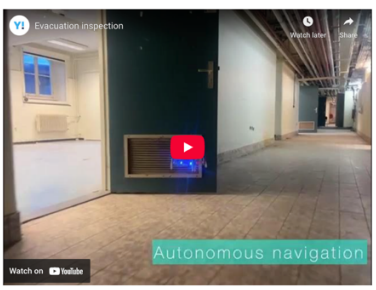

2. Evacuatie met behulp van robotica

Probleem: Hulpdiensten krijgen vaak te maken met gevaarlijke situaties, zoals de evacuatie van een brandend gebouw. In de toekomst zullen hulpdiensten steeds meer geholpen worden door robots.

Oplossing: Er is onderzoek gedaan naar de mogelijkheden om drones in te zetten bij evacuatie van gebouwen. Eerst is verkend of robot-platform Spot in geval van ontruiming een meerwaarde heeft voor de hulpdiensten, in dit geval een brandweer. Hoewel Spot erg flexibel is en bijvoorbeeld zelfstandig meerdere verdiepingen kan scannen op achtergebleven personen blijkt hij toch aan de langzame kant.

In het volgende scenario werd een kleine zwerm van drie autonoom vliegende mini-drones door robothond Spot naar de bestemming gedragen, waarna de drones opstegen en autonoom door het gebouw vlogen, op zoek naar achtergebleven mensen. Het doel was om de hulpdiensten versneld een accuraat beeld van de situatie in een gebouw te kunnen geven. Hierdoor werd de scan van het gebouw aanzienlijk versneld. Zie ook deze video.

Resultaat: In de praktijk is de robotica nog niet snel genoeg noch robuust genoeg voor toepassing voor de brandweer op dit moment. Dit specifieke project is daarom ook stopgezet.

Echter, de studenten achter dit onderzoek staan ook aan de wieg van een nieuwe startup: Emergent Swarms. Hiermee doen zij onderzoek naar zwerm-gedrag bij drones, en hoe dit bijvoorbeeld bij zoektochten naar vermiste personen kan helpen. Het Region of the Future programma heeft daarmee kunnen bijdragen aan de start van hun bedrijf. In 2025 zijn ze doorgegroeid naar markten waar meer potentie zit, specifiek de defensiemarkt, en na een investering zijn er inmiddels diverse medewerkers werkzaam bij deze startup.

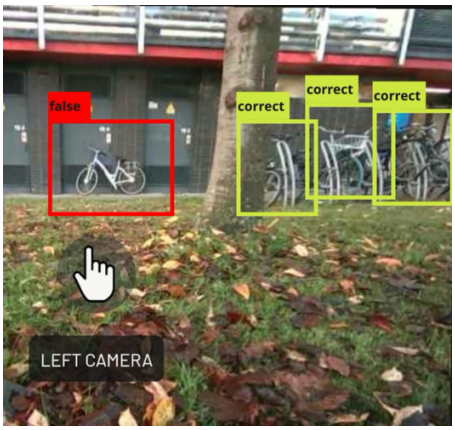
3. Onderzoek naar use-cases voor Robotica in de Openbare Ruimte

In de toekomst zullen we steeds meer robots verwachten, aangezien ze goedkoper en effectiever worden. Zeker in de openbare ruimte zijn er mogelijkheden, maar voor gemeenten is dat nog wel iets van de (middel-)lange termijn.

Probleem: Onze openbare ruimtes staan onder druk. Steden worden steeds drukker, en de behoefte aan schone, veilige en toegankelijke straten neemt toe. Tegelijkertijd kampt de samenleving met uitdagingen zoals personeelstekorten in onderhoud en handhaving, toenemende afvalstromen en de impact van klimaatverandering op stedelijke gebieden. Robots kunnen hier mogelijk een antwoord op bieden.

Oplossing: Een van de projecten op het gebied van robotica zijn de use-cases in gemeenschappelijke openbare ruimtes. Hier zijn 4 mogelijk toepassingen geïdentificeerd, die met behulp van de robothond Spot zijn getest:

1. Opruimen van afval. Robots kunnen worden uitgerust met sensoren om afval te herkennen en verwijderen. Dit ontlast menselijke arbeidskrachten en verhoogt de hygiëne in drukbezochte gebieden.
2. Detecteren en melden van afwijkingen. Denk aan een trottoirtegel die verzakt is, een kapotte lantaarnpaal of fout geparkeerde fietsen in het straatbeeld (zie voorbeeld rechts).
3. Toeristen begeleiden. Robots kunnen route-informatie bieden, vragen beantwoorden en de toegankelijkheid voor internationale bezoekers verhogen dankzij meertalige communicatie.
4. Onkruid wieden. Door gebruik te maken van geavanceerde precisietechnieken kan bijvoorbeeld de woekerende Japanse duizendknoop in een vroeg stadium worden herkend en verwijderd, zonder chemicaliën.

Om het nog concreter te maken, hebben we ze met de Spot robot in beeld gebracht in de onderstaande video.

Resultaat: We hebben een aantal voorbeelden in beeld gebracht om gemeenten te inspireren hier mee te experimenteren. We merken wel dat het daadwerkelijk inzetten van robots nog een stap te ver is voor gemeenten. Wel wordt (in sommige gemeenten) al veel gebruik gemaakt van camera's en andere gerobotiseerde systemen, waarmee we merken dat de bereidheid tot automatisering (wat robotica uiteindelijk is) zeer groot is bij de meeste gemeenten.

4. Inzichten & adviezen voor bestuurders

De volgende inzichten en adviezen willen we graag meegeven aan bestuurders en ambtenaren als het gaat om innovatie, opgedaan in de afgelopen 3 jaar werken met gemeenten.

4.1. Gemeenten willen wel én niet innovatief zijn

Gemeenten willen graag innovatief zijn. Zowel bestuurders als ambtenaren zie de meerwaarde in van vernieuwing, en ze beseffen dat ze als gemeente vaak niet vooroplopen met de nieuwste technologien en ontwikkelingen. **Die wil en behoefte blijkt duidelijk uit de gesprekken** die wij met bestuurders en ambtenaren hebben gehad.

Tegelijkertijd is 'de organisatie' niet altijd goed ingericht voor innovatie. Deels komt dat door de vele onzekerheden die innovatie met zich meebrengt. Zeker als dat gekoppeld wordt aan de verantwoordelijkheden die een gemeente heeft: zij moet rekening houden met risico's, politieke wil & momentum, belangen & wensen van burgers, lopende initiatieven, en ethische zaken zoals privacy & data-locatie (in geval van AI toepassingen). **Daarnaast is iedere grote en gevestigde organisatie per definitie bureaucratisch, en daarin komt innovatie lastig van de grond**: systemen zijn ingesleten en moeilijk te veranderen. Dit betekent niet dat een gemeente achterover kan leunen en niet hoeft te innoveren omdat het niet kan. Want er kan zeker heel veel, mits op de juiste manier aangepakt.

4.2. Innovatie start met een probleem

Veel mensen denken dat innovatie een nieuwe technologie is, een nieuw proces, of iets anders nieuws. Maar wij hebben geleerd dat innovatie niets is zonder een probleem. Die nieuwe technologie of dat nieuwe proces **kan namelijk alleen meerwaarde hebben als het een probleem oplost**.

Daarom moet innovatie altijd beginnen bij het zoeken naar problemen. In ons geval deden we dat door ambtenaren te vragen **"waar lig je 's nachts wakker van?"**, of in ieder geval "met welke uitdagingen ben je het meest bezig?". Hier volgden vaak erg interessante antwoorden uit. Zo leerden we dat isolatie een grote opgave is voor gemeenten, maar dat spouwmuren vaak te duur zijn en veel ruimte innemen. Dat leidde tot de ontwikkeling van het project Isolatiepanelen (zie 3.1). En zo gaven ambtenaren aan dat zwembaden veel gas en geld kosten, en begonnen we daaraan te rekenen.

We hebben ook geleerd om door te vragen naar het probleem, waarom een probleem als probleem wordt ervaren en wat er al gedaan wordt. Enkele ambtenaren zagen hittestress en wateroverlast op bedrijventerreinen als groot probleem, dus we gingen aan de slag met oplossingen bedenken. Toen we echter die oplossingen presenteerden aan een groep ondernemers op een bedrijventerrein, kwamen we tot heel andere inzichten. **Zij ervaarden het probleem van hittestress en wateroverlast helemaal niet**. Wel gaven ze aan moeite te hebben met (duurzame) elektriciteit, wat leidde tot het project Solar Carport.

Soms kwamen we te laat achter de échte vraag. Zo onderzochten we het omzetten van restwarmte naar elektriciteit, maar bleek er bij producenten weinig behoefte. Ook bij robotica zagen we interesse voor het concept, maar het bood (nog) geen oplossing voor urgente problemen. De innovatie ontstaat als we dan nieuwe technologieën of processen koppelen aan de problemen. Zoals dat met AI gebeurde. AI kan een oplossing bieden voor de werkdruk en achterstand van bepaalde processen. **Probleem helder, oplossing gevonden: dan kan innovatie ontstaan**.

4.3. Experimenteer!

Bij een nieuwe technologie vragen ambtenaren (en bestuurders) zich vaak af: wat is ons beleid hierop? Ze wachten tot er beleid is om er mee te starten. Dat klinkt logisch, maar nieuwe technologie is per definitie moeilijk te begrijpen. Resultaat is dat dit beleid vaak te weinig richting geeft. Beleid is van nature algemeen en soms moeilijk concreet te maken, maar zeker voor nieuwe technologie **blijft beleid vaak te vaag en daardoor multi-interpretabel, wat juist leidt tot meer onzekerheid** welke richting de gemeente op wil.

Ons advies is daarom om altijd te **starten met experimenteren met nieuwe technologie, zodat je beter beleid kan maken**. Een goed voorbeeld is AI. Wij hebben gezien in onze samenwerking dat sommige gemeenten niet willen starten omdat er nog geen beleid is. Andere gemeenten gebruiken de vrijheid om juist te experimenteren. Dat laatste zien wij als veel succesvoller: zo wordt en kennis opgebouwd, en kennis van toepassingen is essentieel om voor nieuwe technologie goed beleid te maken.

Experimenteren dus, maar wel op een veilige manier. Dat zagen we bij de gemeente Rotterdam goed in het project 'AI-ondersteuning verwerken aanvragen'. Er was data nodig om een demonstratiemodel te testen, en de betrokken ambtenaar heeft **zelf een aantal pseudo-aanvragen gemaakt** op basis van echte aanvragen, zodat het model getest kon worden met die pseudo-aanvragen, terwijl data van burgers niet in een experimenteel AI-model terecht kwam.

4.4. Een 'innovatiemakelaar' koppelt problemen aan (technische) oplossingen

Een grote meerwaarde van het Region of the Future programma was dat wij de koppeling konden verzorgen tussen probleem en (technische) oplossing. Belangrijk was dat we enerzijds konden zoeken naar problemen en die duidelijk konden definiëren, en anderzijds ook in de buitenwereld konden zoeken naar oplossingen. **Dit vraagt vaardigheden (doorvragen, definiëren, etc.), kennis (stand der innovatie) en tijd die ambtenaren vaak niet allemaal beschikbaar hebben**.

Ons advies is daarom om **in gemeenten een 'Innovatiemakelaar' aan te wijzen**. Iemand die zijn collega's helpt om te innoveren. Deze persoon heeft het meeste effect als die is ingebed in de organisatie (mogelijk bij afdeling Inkoop) en tegelijkertijd het perspectief heeft om naar buiten te kijken. Die tijd heeft om zowel intern met collega's te praten over diens uitdagingen, als extern met partijen die oplossingen kunnen bieden. De meeste ambtenaren hebben geen tijd voor deze activiteiten, terwijl ze wel waardevol zijn en essentieel voor innovatie.

Ons vermoeden is dat zo'n 'Innovatiemakelaar' zijn salaris snel terugverdient om interne collega's te helpen met hun werk efficiënter te doen. Mogelijk **kan het interessant zijn om dit in MRDH verband te doen**, omdat de lessen van de ene gemeente waarschijnlijk waardevol zijn voor het efficiënter werken van andere gemeenten.

4.5. Innovatie kost tijd; doorlooptijd

Door de van nature voorzichtigheid van een gemeente is doorpakken uitdagend, en daarnaast heeft implementatie een lange doorlooptijd. Het heeft **niet altijd zin om veel uren, moeite en geld te investeren** op korte termijn: innovatie heeft vaak tijd nodig.

Een mooi voorbeeld van succes dat soms jaren later daadwerkelijk komt is de Kartonhulp, een project uit 2021, uit het *City of the Future* programma (de voorloper van Region of the Future). De Kartonhulp is een hulpmiddel op het inzamelpunt waarmee bewoners hun karton kunnen insnijden zodat het makkelijk te

scheuren is en zo eenvoudiger in de container past. **In 2024 werd deze daadwerkelijk geïmplementeerd in de gemeente Schiedam**, doordat de leverancier van afvalcontainers deze in hun tenderaanbod had opgenomen. Daarnaast heeft de gemeente Zwolle ons benaderd voor meer informatie om het in hun gemeente te implementeren. Dit duurt onder andere lang omdat de tender voor een nieuwe afvalcontainer pas eens in de paar jaar opnieuw plaatsvindt.

Ons advies is daarom om geduldig te zijn, maar ook om projecten niet te snel te laten vallen. Blijf daarom vasthouden aan projecten tot het momentum er is. **We verwachten vooral dat de AI-projecten een vergelijkbaar traject zullen volgen**. Na initieel enthousiasme van een pilot moet beleid afgemaakt worden en kost de implementatie waarschijnlijk meer tijd en geld dan verwacht. Mogelijk worden onverwacht grote risico's (over het vertrek van data naar de VS bijv.) geïdentificeerd. Maar op lange termijn zal implementatie wel plaatsvinden, dus hou daar rekening mee.

4.6. Bestaande belangen kunnen innovatie remmen

De gemeente Leidschendam-Voorburg gaf aan dat ze uitdagingen hadden met hun Soorten Management Plan (SMP). Dit SMP beschrijft hoe omgegaan wordt met beschermde dier- en plantensoorten bij bouwprojecten, en wordt meestal uitgevoerd door een ecologisch bureau. Een goedgekeurd SMP versnelt het vergunningstraject van bouwprojecten, en bespaart daarmee wat tijd en geld. Maar ecologische bureau's hadden het te druk voor deze gemeente, dus wij gingen aan de slag om te kijken **hoe zo'n SMP met technologie effectiever kan worden opgesteld**.

Na een eerste verkenning gingen we in gesprek met een ecologisch bureau om te vragen hoe zij naar onze concepten keken. Toen bleek echter dat zij weinig interesse hadden in technologische verbetering. We zagen in dat technologische innovatie hun verdienmodel bedreigt: zij factureren op uurtarief, en ons product zou een ecologische analyse in minder uren laten plaatsvinden, **dus productontwikkeling is niet in hun belang**.

In de gemeente Rotterdam merkten we dat er ook een ander AI-project gaande was. Dit was voor sommige mensen lastig, zij vonden het niet handig om op meerdere plekken dezelfde innovatie te testen. Wij gingen in gesprek met de trekkers van het andere AI-project, en konden onze projectscope zo definiëren dat beide projecten naast elkaar konden bestaan. Het resultaat is dat ons project veel inzicht geleverd heeft, en dat de gemeente nu beide projecten en resultaten goed kan vergelijken, juist door de verschillende aanpak. **Als belangen aan het begin inzichtelijk en afgestemd zijn, leidt dit niet tot vertraging op het eind**.

Let op: dit betekent niet dat bij een experimenteel project alle mogelijke stakeholders betrokken worden. **Ons advies is om het aantal stakeholders in de experimenteerfase juist tot een minimum te beperken om snelheid en focus te behouden**. Bij het AI project bij de gemeente Rotterdam is de IT-afdeling nog niet betrokken, om eerst te onderzoeken wat de concrete use-case is en om te bepalen of er wel genoeg meerwaarde in het project zit. Nu dat is afgerond worden andere stakeholders zoals strategisch adviseurs en privacy officiers betrokken.

4.7. Hoe als gemeente te werken met AI

AI wordt soms gezien als wondermiddel, soms als grote bedreiging, en soms als oude wijn in nieuwe zakken. Zoals bij de meeste nieuwe technologieën zal het eindresultaat waarschijnlijk een combinatie zijn hiervan. AI kan een gemeente op meerdere manieren ondersteunen; vooral om efficienter te werken. **In tijden van hoge werkdruk bij en een tekort aan goede ambtenaren en bestuurders zien wij veel**

potentie voor AI. Maar wel in een rol die past. Drie belangrijke lessen die wij hebben opgedaan in het werken met AI bij de gemeenten tijdens Region of the Future zijn:

AI ondersteunt, maar beslist niet. Gebruik AI om informatie te ordenen, analyseren en inzichtelijk te maken, maar niet om besluiten te nemen. Besluitvorming blijft mensenwerk en is gebaseerd op originele en volledige informatie. Bij het project om subsidieaanvragen te helpen beoordelen, zal een AI bijvoorbeeld nooit een suggestie doen of een project moet worden afgewezen of toegekend: de AI helpt alleen om snel inzicht te geven, bijv. waar fouten in een aanvraag kunnen (!) zitten, en welke elementen uit de aanvraag extra aandacht vragen.

Blijf actueel – AI ontwikkelt razendsnel. Aan het begin van het AI-project konden we de begroting van een subsidieaanvraag nog niet analyseren met AI, maar 4 maanden later was dat wel mogelijk. De techniek staat niet stil; regelmatig bijpraten door AI-experts helpt om op de hoogte te blijven van de nieuwste ontwikkelingen.

Start met een probleem, en experimenteer. De inzichten uit 4.1 en 4.2 zijn specifiek toepasbaar voor AI. We merkten dat algemene gesprekken over de potentie of risico's van AI enkel polariserend werken en niet tot voortgang leiden. Bij een concrete use-case worden de potentie en de risico's helder, en zagen we enerzijds veel meer enthousiasme, en anderzijds veel meer realisme. Experimenteren is natuurlijk wel belangrijk in een gesloten en veilige omgeving, bijvoorbeeld met pseudo-data zoals in Rotterdam (zie 4.3)

4.8. In de energietransitie worden warmtepompen onderschat

Er zijn vele innovaties in de energietransitie die interessant zijn om te noemen. Belangrijkste hier is wij zien dat gemeenten onderschatten hoeveel mensen voor warmtepompen kiezen. We zien hiervoor drie ontwikkelingen.

Ten eerste onderschatten gemeenten hoeveel warmtepompen er geïnstalleerd worden. Dat zijn er vaak meer dan verwacht (200.000 per jaar), en daarnaast worden de lucht-lucht warmtepompen (beter bekend als 'de airco') niet meegenomen in de meeste berekeningen. Jaarlijks worden 300.000 airco's geinstalleerd. Vaak initieel voor verkoeling, maar steeds vaker (ook) voor verwarming. Deze aantallen worden vaak onderschat.

Ten tweede wordt in de berekening voor een warmtepomp altijd meegenomen dat een huis geisoleerd moet worden. Dat hoeft alleen geen voorwaarde te zijn: **isoleren is wel altijd verstandig, maar het hoeft niet in de business case van een warmtepomp te worden meegenomen**. Afhankelijk van het type woning en type warmtepomp is isolatie zelfs niet nodig. En ook een grotere radiator kan zorgen dat een warmtepomp voldoende verwarmt en dat isolatie voor een sluitende business case niet nodig is.

Ten derde vindt er veel innovatie plaats op het gebied van warmtepompen. Een voorbeeld is Tarnoc, een van de bedrijven uit YES!Delft die we ook hebben verbonden aan de gemeente Den Haag voor een pilotproject. De Tarnoc turbineketel is een hoog temperatuur warmtepomp die de huidige cv-ketel op dezelfde plek vervangt, geen buitenunit heeft en door alle installateurs kan worden geplaatst. Deze is nu nog duurder dan reguliere warmtepompen, en focust zich op dit moment op monumentale panden. Over een paar jaar zal de prijs wel dalen.

Wij adviseren deze ontwikkelingen mee te nemen in het bepalen van het warmtebeleid, onder andere omdat het electriciteitsnet hier niet op voorbereid is.

5. Financiën

Deze wordt opgesteld in samenwerking met de TU Delft administratieve afdeling. In augustus en september zal ook een accountantscontrole plaatsvinden. Hierna zal de financiële rapportage in dit document verwerkt worden.

6. Appendices

Overzicht contactpersonen van MRDH-gemeenten voor projecten Region of the Future
Nb: naast deze contactpersonen zijn naar verwachting zo'n 100 extra ambtenaren bereikt in workshops en gesprekken.

Contactpersoon	Gemeente		
Adri van Bommel	Nissewaard	Kim van Houwelingen	Krimpen aan den IJssel
Amanda Smit	Rijswijk	Kirsten van Adrichem	Capelle aan den IJssel
Amelia Oei	Lansingerland	Lilian Harteveld	Zoetermeer
Angela Vos	Alphen aan de Rijn	Lotte Bekenkamp	Rotterdam
Anne Karsbergen	BAR-gemeente	Lotte Rietveld	Leidschendam-Voorburg
Arinda van der Meer	Den Haag	Maaike Zwart	Delft
Arjan van Etten	Capelle aan den IJssel	Maarten Hogenes	Alphen aan de Rijn
Arno van Heerde	Den Haag	Machiel Post	Nissewaard
Arnoud Strijker	Leidschendam-Voorburg	Marleen Scholten	Westland
Bart Vlaar	Rijswijk	Martin Groen	Pijnacker-Nootdorp
Bas van Kooperen	Rotterdam	Maurice Claessen	Rotterdam
Bernard Croonenburg	Maassluis	Michael van Hulst	Capelle aan den IJssel
Boris Jockin	Den Haag	Michel van den Toorn	Maassluis
Bram van Hasselt	Den Haag	Mitchel Bodde	Voorne aan Zee
Britt van der Plas	Pijnacker-Nootdorp	Mohsen Sianaki	Rotterdam
Caitlin Koppe	Pijnacker-Nootdorp	Monique Martens	Delft
Debby Overvliet	Leidschendam-Voorburg	Nande Kootker	Delft
Derek van der Slot	Maassluis	Nathalie van Helvoort	Rotterdam
Desiree Albicher	Westland	Nicole Abdellatif	Delft
Dominic van Leeuwen	BAR-gemeente	Nina Escriva Fernandez	Schiedam
Donny van der Dussen	Leidschendam-Voorburg	Nivard van der Graaf	Lansingerland
Edwin van der Lugt	Westland	Patrick Segeren	Den Haag
Eelco Schippers	Schiedam	Pieter de Bruijn	Capelle aan den IJssel
Elke van Saane	Leidschendam-Voorburg	Remko Sanders	Midden Delfland
Ellen Speetjes	Delft	Rita Berghuis	Delft
Ernest Maas	Westland	Rob Schmidt	Rotterdam
Frank Doolaard	BAR-gemeente	Roel Scheffers	Nissewaard
Frank van Stiphout	Delft	Roy van den Broek	Capelle aan den IJssel
Franscoise Bonneveld	Pijnacker-Nootdorp	Sander den Hollander	Delft
Freyr van den Assem	Lansingerland	Sander Meijers	Rijswijk
George Derksen	Capelle aan den IJssel	Sanjay Ghosh	Den Haag

Hanane Nait Hakou - Achamlal	Rijswijk	Saskia van Grinsven	Krimpen aan den IJssel
Heerd Jan Hoogeveen	Delft	Sergej van 't Oosten	Rijswijk
Henk van der Hoeven	Den Haag	Shannen Bont	BAR-gemeente
Inez van Verseveld - Gerrits	Wassenaar	Souad Omri-Sesto	Pijnacker-Nootdorp
Inez van Verseveld-Gerrits	Wassenaar	Tess van der Zee	Den Haag
Ingrid Alsemgeest	Leidschendam-Voorburg	Wesley Waser	Rijswijk
Jan-Willem Mijnans	Nissewaard	Wietske Strebus	Rijswijk
Jennifer Verheij	Vlaardingen	Wilco van Wijlandt	Capelle aan den IJssel
Jochem Cooiman	Rotterdam	Wouter van Rooijen	Rotterdam
Joris Martens	Delft	Yunna Zhang	Leidschendam-Voorburg
Jory Rombouts	BAR-gemeente	Yvo Hunink	Den Haag
Kevin Verburgt	BAR-gemeente	Yvonne Ramdin-Trip	Rotterdam
Kim Hoefsmit	Rijswijk		

Overzicht alle projecten Region of the Future in 2022-2025

Project	Domain	Project manager
AI support subsidie aanvragen (gemeente)	AI	Marieke
AI support vergunningaanvragen (gemeente)	AI	Marieke
Isolatiepaneel	Energy Transition	Marieke
Founder Team Recruitment (Venture Building)	Energy Transition	Arthur
Teamscan	Energy Transition	Wouter
AI-subsidieadviseur (bewoners)	AI	Marieke
Warmte innovaties (warmtepompen)	Energy Transition	Arthur
Inspiratieworkshop: Innovaties in Energietransitie	Energy Transition	Arthur
Solar Air Heater	Energy Transition	Philip
Samenwerking Grafisch Lyceum R'dam	Onderwijs	Arthur
Samenwerking ROC Mondriaan Delft	Onderwijs	Arthur
Webapplicatie berekening huisverwarming	Energy Transition	Arthur
Onbalans zwembad project (met warmtepomp)	Energy Transition	Lotte
SPOT theater with Ulrike Quade Company	Robotics	Arthur
Incentives VVE	Energy Transition	Lotte
Chatbot (AI Factory)	AI	Arthur
Wateroverlast animatie	AI, Energy Transition	Arthur
Support EVA in validation lab	Energy Transition, Robotics	Philip
Robotics in public space (use cases)	Robotics	Arthur
Soorten Management Plan oplossing	Energy Transition, Robotics	Marieke
Workshop Robotica in openbare ruimte	Robotics	Arthur

Tarnoc & gemeente Den Haag	Energy Transition	Arthur
Problemen met plaatsing wijktrafo's -> ondergronds?	Energy Transition	Wouter
Aansluiting bedrijventerreinen	Energy Transition	Philip
Solar Shield	Energy Transition	Arthur
Workshop AI en Ethiek	AI	Arthur
Delft's Digitale Doolhof	AI	Arthur
AI voor Efficiënte Aanbestedingen	AI	Arthur
AI Analyse van de Spreidingswet	AI	Arthur
MBO en MKB Pionieren met AI	AI	Arthur
Ultimate passive house	Energy Transition	Eric
Stedin 'filekaart'	AI, Energy Transition	Wouter
Groene façade	Energy Transition	Arthur
Inventarisatie passieve huizen	Energy Transition	Eric
Onbalans fonteinen	Energy Transition	Wouter
Heat to power	Energy Transition	Eric
Student Housing Evaluation	AI	Roy
Toekomstbestendige bedrijfsterreinen	Energy Transition	Roy
Beleid & perceptie: gastvrijheid	Robotics	Maneesh
Beleid: een robotvriendelijke samenleving	Robotics	Maneesh
Techniek: Smart Traffic Camera	Robotics	Maneesh
5G Businesspark Surveillance	Robotics	Maneesh
Autonome drones	Robotics	Maneesh
Samenwerking InHolland Delft	Onderwijs	Arthur

METROPOOLREGIO
ROTTERDAM DEN HAAG

Bestuurscommissie EV

15 oktober 2025
Versie agendapost: BcEV

Onderwerp	Evaluatie en presentatie resultaten programma Region of the Future (2022-2025)

Portefeuillehouder	Mw. Zwart
Portefeuille	**Innovatie (en digitalisering)**
Aard	Informatief

Gevraagd besluit

1. Kennisnemen van de resultaten van het programma Region of the Future 2022 – 2025.

Context

In de jaarafspraken met YES!Delft is opgenomen dat de evaluatie van het programma wordt geagendeerd in de bestuurs- en adviescommissie EV.
In 2022 heeft YES!Delft voor een periode van drie jaar 1,5 mln euro ontvangen om het programma Region of the Future uit te voeren. In die periode heeft YES!Delft 43 projecten uitgevoerd. In de rapportage is aangegeven wat de resultaten waren van die projecten en wat de geleerde lessen en adviezen zijn die zij willen meegeven.

Relatie met de taakvelden MRDH en de Strategische Agenda

Het programma sloot aan bij de opdracht 2 van de Strategische Agenda: toekomstbestendige economie stimuleren; versterken innovatie-ecosysteem en innovatieprogramma's. Het programma Region of the Future staat ook opgenomen in de Strategische Agenda.

Motivering

De bestuurscommissie EV wordt gevraagd kennis te nemen van de uitkomsten van het programma. Wat werkte wel in de aanpak van YES!Delft, wat minder en wat niet. Programmamanager Arthur Tolsma van YES!Delft zal ter vergadering een presentatie geven.

Financiën

N.v.t.

Communicatie

n.v.t.

Bijlagen

1. Eindrapportage Region of the Future

Gevolgde procedure

Bestuurscommissie	n.v.t.
Presidium	1 oktober 2025
Ambtelijk overleg	29 september 2025
Zienswijzetermijn	n.v.t.
Adviescommissie	n.v.t.
Anders, te weten	n.v.t.

Verdere procedure

Zienswijzetermijn	n.v.t.
Adviescommissie	12 november 2025 (o.v.b.)
Dagelijks bestuur	n.v.t.
Algemeen bestuur	n.v.t.
Anders, te weten	n.v.t

Bekendmaking

- Openbaar besluit: ☒ ja ☐ nee
- Wettelijke bekendmaking: ☐ ja ☒ nee

Contactpersoon

- H. van Rijn
- h.vanrijn@mrdh.nl
- Telefoonnummer (088-5445100)

Innovation Quarter / rotterdam partners / The Hague. & Partners

Investor Relations Programma 2024

Rapportage Trends & Signalen
Internationaal Vestigingsklimaat

Metropoolregio Rotterdam Den Haag / Provincie Zuid-Holland

IR Programma

Doelstellingen:

- monitoring van het Nederlandse en regionale vestigingsklimaat
- verankering van bestaande activiteiten bij reeds gevestigde investeerders
- ondersteuning bij realisatie van mogelijke uitbreidingsprojecten
- inzetten van buitenlandse bedrijven bij de werving van nieuwe investeerders

Uitvoering:

- *Door de drie Zuid-Hollandse Investor Relations partners:*
  - InnovationQuarter (IQ)
  - Rotterdam Partners (RP)
  - The Hague & Partners(TH&P)
- *In opdracht van*
  - Netherlands Foreign Investment Agency (NFIA - onderdeel MinEZK)
  - Metropoolregio Rotterdam Den Haag (MRDH)

IR Programma

Uitgangspunten:

- 3.226 buitenlandse vestigingen in Zuid-Holland (2.691 binnen de MRDH)
- IR partners bezoeken jaarlijks minimaal 288 bedrijven bij voorkeur op hoogste managementniveau (96 elk), strategische bedrijven krijgen voorrang
- Organiseren evenementen gericht op verankering buitenlandse bedrijven
- Volgen training ten behoeve van professionalisering op IR-vlak
- De drie individuele rapportages voor de NFIA worden samengevoegd tot één rapportage voor geheel Zuid-Holland, met een sterke focus op de Metropoolregio Rotterdam Den Haag

Financiering:

- De totale waarde van het IR-Programma in Zuid-Holland bedraagt €450.000:
- Hiervan wordt €225.000 gefinancierd door NFIA en €140.000 door MRDH
- Overige €85.000 vanuit de eigen middelen (inzet) van de drie IR partners

Resultaten 2024

Aantal bedrijfsbezoeken plaatsgevonden in 2024:

	Unieke bedrijfsbezoeken	Waarvan strategische accounts*	Waarvan confirmed accounts**
Door InnovationQuarter	115	19	28
Door Rotterdam Partners	111	18	11
Door The Hague & Partners	69	12	6
Totaal bezocht	**295**	**49**	**45**

Alleen unieke bedrijfsbezoeken worden in de bovenstaande tabel meegenomen, dubbele bezoeken zijn uitgesloten. Van de 295 bedrijven werden er een aantal in gezamenlijkheid door twee IR partners bezocht. Daarnaast zijn er 30 bedrijven meerdere malen in het jaar bezocht. Voor de rapportage werd dan ook de inhoud van alle 335 bezoekverslagen geanalyseerd.

*Bezoek gebracht aan bedrijf aangemerkt als strategisch door NFIA en regiopartner. In 2023 werden in Zuid-Holland 49 bedrijven als nationaal strategisch aangemerkt. Landelijk zijn dat er circa 250. Een strategisch bedrijf wordt bij voorkeur gezamenlijk met de NFIA bezocht

**Bezoek gebracht aan bedrijf aangemerkt als Confirmed (bedrijf dat in de afgelopen 3 jaar nieuw gevestigd is). Nationaal is de afspraak dat de verantwoordelijke acquisitieorganisatie een nieuw gevestigd bedrijf in de eerste drie jaar minimaal 1 keer per jaar bezoekt.

Innovation Quarter / rotterdam partners / The Hague. & Partners

Herkomstland

Land van herkomst	#	Land van herkomst	#	Land van herkomst	#
United States	53	South Korea	6	Austria	1
China	48	Sweden	5	Morocco	1
United Kingdom	19	Belgium	5	Italy	1
Japan	19	Australia	4	Oman	1
India	17	Denmark	4	Peru	1
Germany	17	Singapore	3	Romania	1
Nederland*	13	Poland	2	Norway	1
France	9	Ireland	2	Palestinian Territory	1
Turkey	9	Finland	2	Slovakia	1
Canada	8	Kuwait	2	Saudi Arabia	1
Taiwan	8	Spain	2	Serbia	1
Switzerland	7	Israel	2	United Arab Emirates	1
Brazil	6	Lebanon	1	Thailand	1
South Africa	6	Argentina	1	Armenia	1
				Luxembourg	1

* Buitenlandse NGO's zijn in NL geregistreerd als Nederlandse stichting. Ook enkele buitenlandse start- en scale up's kiezen ervoor om zich als Nederlands bedrijf te registreren

Vestigingsplaats

Top 10 gemeenten met hoogste aantal bezoeken

	Gemeente	Aantal bezochte bedrijven
1.	Rotterdam	108
2.	Den Haag	89
3.	Leiden	14
4.	Delft	14
5.	Rijswijk	9
6.	Westland	9
7.	Zoetermeer	9
8.	Capelle a/d IJssel	6
9.	Alphen aan den Rijn	4
10.	Ridderkerk, Noordwijk, Oegstgeest, Dordrecht	3

IR Projecten 2024

Totaal aantal succesvol afgeronde IR projecten met bestaande investeerders:

- In 2024 werden er in Zuid-Holland 17 projecten met bestaande investeerders succesvol afgerond. Het ging hierbij om:
  - uitbreidingen van bestaande activiteiten
  - toevoegingen van nieuwe activiteiten bij de reeds bestaande
  - verhuizingen vanuit elders in Nederland
  - of behoud van bestaande activiteiten
- Vrijwel alle IR-projecten vielen in de categorie *High Value* wat betekent dat zijn van bijzondere toegevoegde waarde zijn voor de ontwikkeling van het regionale ecosysteem, de nationale economie of de internationale uitstraling. Zoals de uitbreidingen van Swisscom in Rotterdam en Airbus in Leiden:
- https://www.rotterdam.info/en/swisscom-devops-five-years-in-rotterdam
- https://airbusdefenceandspacenetherlands.nl/nl/airbus-tech-hub-van-start-in-nederland/

10 Aandachtspunten

De belangrijkste trends & ontwikkelingen uit 2024 waren:

1. Zwalkend beleid en hoge regeldruk (nationaal en regionaal)
2. Geopolitieke onrust heeft grote impact
3. Personeelstekort blijft voor bedrijven een uitdaging
4. Elektriciteitsnet overbelast, verduurzaming en uitbreiding bemoeilijkt
5. Energieprijzen blijven hoog ten opzichte van onze concurrenten
6. Inflatiedruk en hoge financieringskosten remmen investeringen
7. Schaarse industriële en logistieke bouwgrond en ruimtegebrek in de haven
8. Stikstofproblematiek belemmert nieuwe initiatieven en bestaande bedrijven
9. Woningmarkt blijft krap en prijzen blijven hoog.
10. Protectionisme en veranderende handelsstromen door internationale steunprogramma's

Geopolitiek

Impact van geopolitieke ontwikkelingen:

- De oorlog in Oekraïne, die inmiddels zijn derde jaar ingaat, heeft nog steeds grote gevolgen voor de wereldeconomie en internationale handelsstromen. Daarnaast heeft de oorlog in Gaza, die begon in oktober 2023, de geopolitieke instabiliteit verder vergroot. Conflicten in het Midden-Oosten zorgen voor verstoringen op de olie- en gasmarkten en versterken de bestaande fragmentatie van de wereldorde in machtsblokken.
- De handelsrelaties tussen Europa, de Verenigde Staten en China blijven gespannen, mede door aanhoudende sancties en strategische industriepolitiek. In 2025 is duidelijk geworden dat het risico op handelstarieven is toegenomen, en zelfs het risico op een handelsoorlog tussen de EU en de VS is ontstaan.
- Internationale bedrijven geven aan dat geopolitieke factoren – zoals de relatie tussen de EU en China of de gevolgen van Brexit – invloed hebben op hun besluitvorming. Toch wordt Nederland nog steeds gezien als een strategisch aantrekkelijke locatie binnen de EU, dankzij betrouwbare wet- en regelgeving, goede toegang tot markten en ondersteuning vanuit organisaties zoals de NFIA en regionale ontwikkelingsmaatschappijen.
- Bedrijven ondervinden concurrentie van producten die uit de VS en China worden gedumpt. Ondernemingen die actief zijn in deze landen profiteren van staatssteun en minder strenge milieuwetgeving.

Arbeid

Arbeidsmarkt

- Een veelvoorkomende trend bij bedrijven die we in 2024 hebben bezocht, is een hoog personeelsverloop, waarbij werknemers vaak vertrekken voor betere salarisaanbiedingen elders. Bovendien hebben sommige bedrijven een ouder personeelsbestand, wat toekomstige wervingsuitdagingen met zich meebrengt gezien de toenemende vergrijzing.
- Door sommige bedrijven wordt met lof gesproken over de samenwerking met universiteiten in de regio. PhD-studenten voltooien inhouse onderzoek en blijven daarna aan het bedrijf verbonden, of stages worden actief via universiteiten aangeboden om zo als werkgever op het netvlies van studenten te komen.
- Er is een toename waarneembaar van internationaal personeel, met een aanzienlijk aantal werknemers afkomstig uit landen als India, Brazilië, Turkije en Oost-Europa. Dit internationale talent is positief voor het invullen van vacatures en geeft bedrijven de mogelijkheid om continuïteit en groei te borgen. Het brengt echter ook uitdagingen met zich mee, met name bij het vinden van geschikte huisvesting voor deze werknemers.
- In sommige gesprekken gaf men aan dat mentale fitheid en welzijn binnen het team belangrijker zijn geworden dan puur bedrijfsgroei, en dat thema’s als immateriële waarde, ethiek en maatschappelijke positionering vaker terugkomen in gesprekken met (jonge) werknemers

Belasting

Belastingklimaat en andere financiële vestigingsfactoren

- Verschillende bedrijven hebben subsidies aangevraagd en ontvangen, zoals de SDE++-subsidie, hoewel inflatie de effectiviteit van deze subsidies heeft beïnvloed. Er zijn ook discussies over subsidies voor walstroom en andere milieu-initiatieven. Belastingvoordelen met betrekking tot investeringen in innovatie en duurzaamheid zijn eveneens een interessant onderwerp, waarbij bedrijven prikkels onderzoeken zoals de WBSO en de Innovation Box.
- Rond de 30%-regeling voor kennismigranten was na de wijziging per 1 januari 2024 het nodige te doen. Bedrijven maken zich zorgen over de toekomst van de regeling na de zoveelste aanpassing van de voorwaarden. Voor enkele partijen in de IT-outsourcing was dit reden om minder werknemers in Nederland te stationeren. Bedrijven zijn duidelijk op zoek naar houvast in de ontwikkeling van de regeling. Een vorm van actieve communicatie is gewenst over de aanstaande ontwikkelingen, mijlpalen en eventuele acties die accounts zelf kunnen ondernemen om de regeling in de huidige vorm te behouden.
- Een signaal dat niet onvermeld kan blijven, is dat incentives ‘vooraf’ in Nederland beter kunnen. Twee multinationals geven dit aan. Actiever industriebeleid in landen om ons heen stelt hen in staat om een deel van de opstartkosten van productie te dekken. Dit soort incentives ontbreekt in Nederland.

Innovatie

Innovatie

- Nederland blijft een broedplaats voor innovatie, vooral in sectoren zoals ruimtevaart, biotech, cybersecurity en high-tech systems. Bedrijven maken veelvuldig gebruik van de sterke regionale ecosystemen, zoals in Delft, Leiden en Rotterdam, om samen te werken met universiteiten, TNO en medische instellingen als Erasmus MC.
- Bedrijven ervaren het Nederlandse ecosysteem overwegend als sterk, dynamisch en rijk aan samenwerkingsmogelijkheden, vooral op het gebied van life sciences, ruimtevaart, cybersecurity en voedseltechnologie. De aanwezigheid van kennisinstellingen, innovatiehubs en regionale netwerken (zoals LBSP, Planet Bio, HSD Campus, Aerospace Delta, QDNL en Protein Port) wordt als grote meerwaarde ervaren.
- Er wordt met enige regelmaat gebruikgemaakt van andere fiscale stimuleringsmaatregelen, zoals de WBSO of innovatiebox. Echter, vanwege onbekendheid of complexiteit is hier nog wel ruimte voor verbetering om meer bedrijven van de regelingen gebruik te laten maken. Enkele bedrijven schakelen externe adviseurs in voor ondersteuning voor het aanvragen van de WBSO en/of Innovatiebox.

Trends

Locatie & Infrastructuur

- Een van de meest opvallende positieve ontwikkelingen is de optimalisatie van slimme verkeersmanagementsystemen op onder meer de regionale snelwegen. Dankzij geavanceerde verkeerslichten, dynamische rijstrookindelingen en real-time verkeersinformatie is de doorstroming op knelpunten zoals de A16 en A20 verbeterd. De ingebruikname van de nieuwe A13-A16 verbindingsboog (groene boog) staat gepland voor eind 2025. Deze nieuwe verbinding tussen de A13 en A16/A20, zorgt straks voor een betere verdeling van het verkeer en zou voor minder druk op de bestaande (snel)wegen moeten zorgen.
- Vooral bedrijven die actief zijn in cybersecurity, life sciences en hightech waarderen de aanwezigheid van gespecialiseerde campussen (zoals HSD Campus, Planet B.io en CIC Rotterdam) en de daar aanwezige faciliteiten.
- De krapte op de kantorenmarkt wordt gevoeld, met name voor groeiende bedrijven (o.a. met zwaardere stroom aansluitingen)
- Ook wordt de beperkte beschikbaarheid van gecombineerde kantoor- en labruimtes als een drempel ervaren.
- Opzegging van huurcontracten wegens stijgende kosten (bijv. Noordwijk en The Hague Tech)is vaak complex.

Trends

Locaties en Infrastructuur

- Enkele bedrijven zijn terughoudend met uitbreiden vanwege hybride werken of beperkte budgetten.
- De infrastructuur in Rotterdam wordt door veel bedrijven hoog gewaardeerd en vormt een solide basis voor hun activiteiten. De strategische ligging van de stad, met name de haven, weg- en spoorverbindingen, is een belangrijk voordeel voor bedrijven. Chemiebedrijven in de Botlek profiteren van een uitgebreid pijpleidingnetwerk dat zich uitstrekt van Frankrijk tot Rotterdam, wat cruciaal is voor hun activiteiten.
- Dankzij investeringen in nieuwe infrastructuur (ook uitbreidingen van het metronet), verduurzaming van het wagenpark en verbeterde integratie van verschillende vervoersmodaliteiten is het netwerk beter voorbereid op de groeiende mobiliteitsvraag. Toch blijven uitdagingen zoals capaciteitstekorten, onderhoud en de financiering van verdere uitbreidingen wel een punt van aandacht.

Trends

Quality of Life

- Openbaar vervoer wordt vaak genoemd als een belangrijk voordeel, waarbij veel werknemers gemakkelijk met de trein, fiets of auto kunnen reizen. De onlangs geopende Blankenburgtunnel heeft bijvoorbeeld de reistijd voor sommige werknemers aanzienlijk verkort. Het gemak van het openbaar vervoer is een veelvoorkomend thema, waardoor het voor werknemers gemakkelijker is om door de stad en de omliggende gebieden te navigeren.
- Een terugkerend aandachtspunt is de woningmarkt. Vooral nieuwkomers ervaren problemen bij het vinden van geschikte en betaalbare woonruimte, mede vanwege lange wachttijden, huurcontracteisen en bureaucratische obstakels (zoals het ontbreken van loonstroken voor start-ups).
- De balans tussen werk en privéleven in Nederland wordt ook geprezen, waarbij werknemers genieten van een goede balans tussen hun professionele en persoonlijke leven. Deze balans wordt ondersteund door de algehele kwaliteit van het leven in het land, waaronder toegang tot culturele activiteiten, goede gezondheidszorg en een veilige omgeving.

Trends

Duurzaamheid

- Voor veel bedrijven staat duurzaamheid en maatschappelijk verantwoord ondernemen (CSR) steeds vaker op de agenda, hoewel de mate van betrokkenheid sterk varieert. Sommige ondernemingen zijn voorlopers en integreren duurzaamheid structureel in hun strategie, terwijl andere bedrijven het onderwerp slechts beperkt of nog niet actief benaderen.
- Milieu en energie-efficiëntie worden regelmatig genoemd als speerpunten. Zo worden elektrische wagenparken ingezet, gebouwen ingericht volgens BREEAM-normen en reststromen hergebruikt, bijvoorbeeld binnen circulaire economieprojecten of via recycling van verpakkingsmaterialen en installaties. Internationaal georiënteerde bedrijven hanteren vaak een mondiale duurzaamheidsstrategie, gericht op CO_2-reductie, ethisch ondernemen en het behalen van Sustainable Development Goals (SDG's).
- Bedrijven die sustainability in het business model hebben zitten bezitten veel ambitie om de volgende stap te zetten. Of het nu gaat om alternatieve eiwitten, circulariteit of duurzame energie ze zijn overtuigd dat toepassingen hierin de toekomst hebben. Flankerend overheidsbeleid is wel essentieel om de juiste snelheid in de marktontwikkeling te behouden.

Sectoren

HTSM & Aerospace

- Nederland blijft in 2024 een aantrekkelijke vestigingslocatie voor internationale bedrijven. De strategische ligging, hoogwaardige kennisinfrastructuur en sterke ecosystemen een logische keuze voor markttoegang en innovatie. HTSM en aerospace groeien stevig, mede door geopolitieke spanningen en digitalisering en daarmee gepaarde hang naar strategische autonomie
- De HTSM-sector en AI-toepassingen blijven gestaag groeien, gevoed door sterke samenwerking met universiteiten.

- Verschillende bedrijven voeren R&D-activiteiten uit in Nederland of hebben plannen daartoe. Voorbeelden zijn projecten rondom AI in satellieten, optische communicatie vanuit de ruimte, en slimme irrigatiesystemen. Samenwerkingen met consortia, incubators en publiek-private initiatieven (zoals TKI en WBSO) ondersteunen deze innovaties.
- Hoewel de meeste bedrijven in deze sector geen directe verhuisplannen hebben, is er een groeiende behoefte aan flexibiliteit, schaalbaarheid en moderne voorzieningen. Clustervorming (zoals Unmanned Valley of House of Quantum) en nabijheid tot infrastructuur blijven aantrekkelijk.

Sectoren

Maritiem & Haven

- In de maritieme sector is er een opmerkelijke verschuiving naar duurzaamheid, waarbij bedrijven zich richten op dual fuel, methanol en alternatieve brandstoffen zoals ammoniak. Het doel is om in 2030 emissievrije schepen te introduceren. Daarnaast wordt het gebruik van vezelkabels in plaats van staal steeds gebruikelijker vanwege hun lichtere gewicht en vergelijkbare kwaliteit.
- Bedrijven in de haven uitte zorgen over hoge energiekosten, die hun vermogen om hun efficiënte elektrolyzers continu te laten draaien belemmeren. Ze willen ook deelnemen aan CCS-projecten zoals Porthos, waarbij ze gebruikmaken van hun locatie op de Maasvlakte. Op dezelfde manier hebben bedrijven interne aanbestedingen voor extra productielijnen verloren vanwege netcongestie, wat de noodzaak van verbeterde energie-infrastructuur benadrukt.

Agro & Food

- Rondom agri-food en energie- en klimaattechnologie ontstaan nieuwe markten rondom irrigatie, waterstof en smart lighting, ondanks blijvend hoge energieprijzen.

Sectoren

Cybersecurity / IT Tech

- Het aantrekken van talent blijft een structurele uitdaging voor veel bedrijven in Nederland. Met name het vinden van technisch gespecialiseerd personeel, zoals operators, engineers, salesprofielen met sectorkennis en IT/development-specialisten, blijkt lastig. Bedrijven geven aan dat dit hun groei belemmert.
- De Tech en IT accounts die in Den Haag zijn bezocht zijn unaniem positief gestemd over de markt. De digitalisering zet door en buitenlandse kennis mankracht middels contracting is daarbij een oplossing in verschillende sectoren zoals financiële dienstverlening, industrie en overheid.

Life Sciences & Health

- Toegang tot ecosystemen blijkt soms lastig, zeker voor buitenlandse bedrijven. Daarnaast vormt complexe regelgeving, zoals CE-certificeringen, MDR-wetgeving en EFSA-goedkeuring, een belemmering voor markttoetreding.
- Het vinden van senior profielen en medewerkers met specifieke domeinkennis (zoals klinische studies, AI in farmacie, of high-tech productie) is moeilijk. Internationale bedrijven merken dat veel studenten en starters onvoldoende inzicht hebben in de soorten banen die beschikbaar zijn, en dat opleidingen soms niet goed aansluiten op de praktijk.

Sectoren

Non-Profit & Non-Governmental Organizations (NGO)

- NGO's in het Haagse groeien gestaag door. De vele conflicten wereldwijd net als de druk op de internationale rechtsorde is daar debet aan. Dit levert voor hen opdrachten op.
- Enkele NGO's prijzen de samenwerking met Min BuZa naar aanleiding van de verkregen subsidies. Men stelt dat het partnership niet slechts transactioneel op basis van de subsidie wordt ervaren, maar dat er echt sprake is van samenwerking.

Energie

- Partijen in de Energy Sector hikken net als in 2023 tegen het niet volledig ontluiken van de markt voor toepassingen in duurzame energie aan. Dit moet niet veel langer op zich laten wachten.
- In de energy sector blijven dezelfde innovatie toepassingen onderwerp van gesprek: Carbon Capture, Waterstof en Geothermie.
- Over het algemeen tonen bedrijven in Rotterdam een sterke inzet voor duurzaamheid, ondanks de uitdagingen die gepaard gaan met regelgeving, marktacceptatie en investeringskosten. De samenwerking met overheidsinstanties en andere belanghebbenden blijft cruciaal om vooruitgang te boeken op het gebied van milieuvriendelijke praktijken en duurzame groei.

IR Events 2024

Evenementen waar buitenlandse bedrijven (Bu) aan deelnamen:

Naam evenement	Datum	Organisator	Aantal Deelnemers
The Hague Energized #1	08-02-2024	The Hague & Partners	200 (20 Bu)
The Peace & Justice New Year's Reception	01-02-2024	The Hague & Partners / Gem Den Haag	300 (30 Bu)
The Hague Energized #2	10-10-2024	The Hague & Partners	250 (25 Bu)
Zuid-Afrikaanse Business Braai	19-06-2024	InnovationQuarter en Rotterdam Partners	40 (10 Bu)
The Hague Energized #3	17-12-2024	The Hague & Partners	200 (25 Bu)
Prinsjesdaglunch	17-09-2024	TH&P / Gem Den Haag / IQ	300 (45 Bu)
Red Carpet Dinner 2024	07-10-2024	Rotterdam Partners	250 (10 Bu)

IR Partners

Deze rapportage werd opgesteld door de 3 Investor Relations (IR) Partners in Zuid-Holland:

InnovationQuarter
Niels Krol (niels.krol@innovationquarter.nl)

Rotterdam Partners
Unal Sezisli (u.sezisli@rotterdampartners.nl)

The Hague & Partners
Laurens Kok (l.kok@thehague.com)

METROPOOLREGIO
ROTTERDAM DEN HAAG

Westersingel 12
Postbus 21012
3001 AA Rotterdam

Telefoon 088 5445 100

E-mail: informatie@MRDH.nl
Internet: www.mrdh.nl

Bankrekeningnummer:
NL96 BNGH 0285 1651 43

KvK nummer:62288024

M E M O

Aan	Gezamenlijke adviescommissies Va & EV	**CC**		**Datum**	22 oktober 2025
Van	Berent Stapelkamp				
Telefoon	088 5445 157	**Onderwerp**	Gespreksnotitie 12 november 2025 evaluatie werkwijze en informatiebehoefte adviescommissies		

Geachte leden van de adviescommissies Va & EV,

Deze memo is ter voorbereiding van het gesprek voor de adviescommissievergadering van 12 november. Ter voorbereiding delen we met deze memo vragen om 12 november met elkaar in gesprek te gaan. De aanleiding en achtergrond van het gesprek vindt u na de vragen in deze memo.

Vragen over het adviesproces

- Hebben informatiesessies twee weken voor de vergadering toegevoegde waarde?
- Levert u input voor pre-adviezen? Waarom wel, waarom niet?
- Is het opstellen van een pre-advies als tussenstap een verbetering van het adviesproces?

Vragen over de vergaderingen

- Als u terugdenkt aan de afgelopen tijd, welk type onderwerpen die op de agenda stonden vond u waardevol?
- Hoe ervaart u de bespreking van onderwerpen die al ter zienswijze bij de gemeenteraden zijn geweest? De bespreking vindt plaats aan de hand van rode draden en daarna wordt geen advies uitgebracht maar integraal verslag gedaan aan het bestuur.
- Hoe ervaart u het gezamenlijke deel van de vergadering met EV en Va samen?

Informatiebehoefte gemeenteraadsleden & adviescommissieleden

- Welke informatie heeft u nodig in uw controlerende taak als gemeenteraadslid?
- Welke informatie heeft u nodig in uw adviserende taak als adviescommissielid?
- Welke onderwerpen wilt u vanuit uw adviserende taak in de vergaderingen bespreken?

Aanleiding en achtergrond
In het Actieplan evaluatie GR is afgesproken in gesprek te gaan over de doorontwikkeling van de adviescommissies en de informatiebehoefte van gemeenteraden. In dat kader kijken we op 12 november naar de eigen rol van de adviescommissies.

In deze vergadering gaan we gesprek. Voor het uitwerken van de ideeën hebben we in het eerste kwartaal nog twee vergaderingen voor de nieuwe periode. We zijn benieuwd naar uw input!

Er zijn drie redenen voor de agendering voor dit gesprek. Er komt een nieuwe raadsperiode aan, we hebben in 2023 een nieuwe werkwijze met pre-advies en informatiesessie afgesproken, en de GR is geëvalueerd.

Nieuwe periode
Met de aankomende gemeenteraadsverkiezingen is nu het moment om terug te kijken op de huidige periode en vooruit te kijken.

Nieuwe werkwijze van adviseren
De adviescommissies werken sinds 2023 met een nieuwe werkwijze van adviseren.
Bij adviesvragen wordt uiterlijk twee weken voor de vergadering een informatiesessie gehouden. Vervolgens hebben leden een week de tijd om schriftelijk punten in te dienen. Als ambtelijke ondersteuning verzamelen we de input en schrijven een pre-advies. Dat wordt als nazending rondgestuurd. Tijdens de vergadering van de adviescommissie(s) bespreken we het agendapunt en het uit te brengen advies aan de hand van het het pre-advies. Bij bespreking van zienswijzen liggen de rode draden voor ter bespreking bij de adviescommissies en wordt het verslag van de bespreking aangeboden aan het algemeen bestuur / de bestuurscommissie. Daarnaast is in 2023 ook afgesproken dat vergaderingen plaatsvinden in een raadszaal in de regio.

Afronding van de evaluatie GR 2024
In 2024 is de Gemeenschappelijke Regeling geëvalueerd. Uit deze evaluatie is een actieagenda opgesteld, die het algemeen bestuur op 11 juli jl. heeft vastgesteld. Een van de acties is het inventariseren van de informatiebehoefte van gemeenteraden. Een andere actie is het aangaan van het gesprek om de rol van de adviescommissies duidelijker te krijgen. Het gesprek gaan we 12 november aan. Dat sluit ook aan bij welke informatiebehoeften gemeenteraden hebben en welke informatiebehoefte adviescommissies hebben.

In de MRDH komt de veel informatie via uw eigen college naar uw gemeenteraden. De MRDH is verlengd lokaal bestuur, waar in de eerste plaats het eigen college de gemeenteraad informeert en verantwoording aan aflegt. Voor grote strategische keuzes en de P&C-cyclus heeft de MRDH een eigen taak gemeenteraden direct te informeren. Ook kunt u vragen stellen aan de MRDH door uw eigen MRDH-vertegenwoordiger in de bestuurscommissie of het algemeen bestuur aan te schrijven.
De rol van de adviescommissies is en andere dan die van een gemeenteraad. In deze heeft u een adviserende taak waarbij uw gevraagde en ongevraagde adviezen bijdragen aan de kwaliteit van de besluitvorming van de bestuurscommissies en het algemeen bestuur.
De verschillende rollen vergen andere informatie. In de informatievoorziening willen we zo goed mogelijk bij de rol aansluiten, af te stemmen op wat u in welke rol nodig heeft.

METROPOOLREGIO
ROTTERDAM DEN HAAG

Adviescommissie EV & Va

12 november 2025

Onderwerp	Vergaderplanning van de adviescommissies Economisch Vestigingsklimaat en Vervoersautoriteit MRDH 2026
Aard	Besluitvormend

Voorstel
De vergaderplanning van de adviescommissies Economisch Vestigingsklimaat en Vervoersautoriteit MRDH 2026 vast te stellen.

Context
In artikel 7 van het instellingsbesluiten staat dat de adviescommissies jaarlijks minstens zo vaak vergadert als het algemeen bestuur en voorts zo vaak als de voorzitter dat nodig acht.

Relatie met de taakvelden MRDH en de Strategische Agenda
Tijdens de vergaderingen van de adviescommissies EV & Va worden diverse onderwerpen die betrekking hebben op de geformuleerde opdrachten uit de Strategische Agenda behandeld.

Motivering
De adviescommissies de data vast te stellen voor de reguliere vergaderingen. De vergaderingen van de (bestuurlijke) gremia zijn zoveel mogelijk op elkaar afgestemd, zodat de doorlooptijd van besluiten zo kort mogelijk is. Met deze planning is ook rekening gehouden met de vergaderingen van de P&C-cyclus, de vergadercyclus van het algemeen bestuur en de gezamenlijke behandeling van integrale MRDH-brede thema's met de gezamenlijke adviescommissies.
Als er voor besluitvorming in het algemeen bestuur of de bestuurscommissie een adviesvraag aan de adviescommissie ligt dan wordt twee weken voor de adviescommissievergadering een informatiesessie georganiseerd via MS Teams. Adviescommissieleden hebben dan een week tot woensdag 12.00 uur de tijd om input te leveren voor het preadvies.

Voor 2026 worden de volgende data en tijdstippen voorgesteld:

Bijeenkomst	Tijd AcEV	Tijd AcVa
Informatiesessie woensdag 7 januari (online)	19.00 – 20.00 uur	19.00 – 20.00 uur
Vergadering woensdag 21 januari	18.00 – 20.00 uur	19.00 – 21.00 uur
Informatiesessie woensdag 18 februari (online)	19.00 – 20.00 uur	19.00 – 20.00 uur
Vergadering woensdag 4 maart	18.00 – 20.00 uur	19.00 – 21.00 uur
Vergadering woensdag 20 mei*	18.00 – 20.00 uur	19.00 – 21.00 uur
Informatiesessie woensdag 3 juni (online)	19.00 – 20.00 uur	19.00 – 20.00 uur
Vergadering woensdag 17 juni	18.00 – 20.00 uur	19.00 – 21.00 uur
Vergadering woensdag 2 september**	18.00 – 20.00 uur	19.00 – 21.00 uur
Werkbezoek woensdag 7 oktober ***	18.00 – 22.00 uur	18.00 – 22.00 uur
Informatiesessie woensdag 4 november (online)	19.00 – 20.00 uur	19.00 – 20.00 uur
Vergadering woensdag 18 november	18.00 – 20.00 uur	19.00 – 21.00 uur

* Vergadering sessie nieuwe adviescommissies

** Onder voorbehoud, we proberen de behandeling van de begroting voor het zomerreces te doen waardoor de vergadering zo vroeg na het reces niet nodig is.

*** Werkbezoek

De vergaderingen van de AcEV beginnen om 18.00. De vergaderingen van de AcVa beginnen om 19.00. Indien er gezamenlijke onderwerpen zijn worden deze aan het einde van de EV en het begin van de Va vergadering geagendeerd. Voorafgaand aan de vergaderingen wordt een broodmaaltijd verzorgd.

Communicatie

Na vaststelling van de vergaderplanning worden via NotuBiz (https://mrdh.notubiz.nl/) gecommuniceerd. De adviescommissieleden krijgen een Outlook-uitnodiging (tot einde raadsperiode). Voor de nieuwe periode worden de uitnodigingen verstuurd aan de nieuwe leden.

Contactpersoon

- Berent Stapelkamp
- b.stapelkamp@mrdh.nl
- 088 5445 100

METROPOOLREGIO
ROTTERDAM DEN HAAG

Postbus 21012
3001 AA Rotterdam

Telefoon 088 5445 100
E-mail: informatie@mrdh.nl
Internet: www.mrdh.nl

KvK nummer: 62288024
Bankrekeningnummer
NL96 BNGH 0285 1651 43

contactpersoon
Joni Braas

e-mail
j.braas@mrdh.nl

telefoonnummer
088 5445 100

Adviescommissies EV & Va MRDH

Datum
12 september 2025

Onderwerp
Reactie op adviezen concept-ontwerp visie economisch vestigingsklimaat en concept-ontwerp mobiliteitsvisie

Geachte adviescommissies,

Op 12 september heeft het algemeen bestuur gesproken over de concept-ontwerp visie op het Economisch Vestigingsklimaat en de concept-ontwerp mobiliteitsvisie. Hierbij hebben wij ook kennisgenomen van uw adviezen van 16 juli jl. namens beide adviescommissies. U heeft ons een aantal aanvullende aandachtspunten en inzichten meegegeven voor beide concept-ontwerp visies. We waarderen uw adviezen. Het algemeen bestuur betrekt de aangedragen adviezen in de verdere uitwerking van de definitieve versies en de daaropvolgend op te stellen uitvoeringsprogramma's waar u vanzelfsprekend bij wordt betrokken. Deze adviezen worden opgenomen in de actielijst voor de uitwerking van de definitieve visies.

Het algemeen bestuur is voornemens om de noodzakelijke acties op te pakken en de visies als leidraad te hanteren bij toekomstige beleidskeuzes. De regio staat voor complexe opgaven zoals internationale afhankelijkheid, vergrijzing, ruimtegebrek, druk op de woning- en arbeidsmarkt en toenemende ongelijkheid. De visies dragen bij aan de koers uit de Strategische Agenda 2023–2026: 'Meer welvaart én welzijn voor de mensen die in de metropoolregio Rotterdam Den Haag wonen, werken en leven'. Voor het eerst ontwikkelden we gezamenlijk twee samenhangende visies die een vooruitstrevend en ambitieus toekomstbeeld schetsen. Via de gebiedsgerichte/corridor-aanpak worden de keuzes zichtbaar vertaald naar de verschillende gebieden in de metropoolregio Rotterdam Den Haag.

Hieronder geven we per visie aan hoe we met uw adviezen omgaan.

Advies op concept-ontwerp visie op het Economisch Vestigingsklimaat
Focus op vijf economische clusters
Wij hebben uw advies overgenomen en aangegeven dat de kaart indicatief is.

Behoud ruimte voor lokale werkgelegenheidsgroei
Uiteraard sturen wij niet op verdringing van lokale behoeften; regionale en lokale werkgelegenheidsgroei gaan hand in hand en zorgen in goede samenhang voor een sterke regio. In de uitwerking wordt steeds gezocht naar de optimale balans en inzet.

Regionale propositie defensie
In de uitwerkingen zetten we in op het benutten van economische kansen vanuit de defensie-opgave binnen de 5 regionale economische clusters.

Bereikbaarheid werklocaties
In de uitwerkingen wordt een goede bereikbaarheid steeds meegenomen (ook in samenhang met de inzet vanuit de Mobiliteitsvisie). In deze concept-visie op het Economisch Vestigingsklimaat is juist de samenhang tussen mobiliteit en economisch vestigingsklimaat een belangrijk uitgangspunt.

Goede afstemming met de Mobiliteitsvisie
Het in samenhang opstellen van beide concept-visies onderstreept de noodzaak die wij zien om op beide pijlers van MRDH effectief inzet te plegen en resultaat te boeken. In de uitwerking van beide visies is o.a. de gebiedsgerichte aanpak een voorbeeld dat we ook na vaststelling de samenhang blijven bewaken.

Inzet alle partijen op bijdragen aan weerbare beroepsbevolking
Wij dragen vanuit beide visies bij aan het versterken van de weerbaarheid, steeds in nauwe samenwerking/afstemming met partijen in het veld. Komende periode zal dit thema in de adviescommissie terugkeren.

Advies op concept-ontwerp mobiliteitsvisie
Corridoraanpak
De corridoraanpak wordt gezien als een krachtig instrument om mobiliteitsvraagstukken gebiedsgericht aan te pakken. Wij nemen de suggestie mee om de kaart met potentiële corridors niet als limitatief te beschouwen en zullen bij de verdere uitwerking nadrukkelijk ook de verbinding zoeken met omliggende regio's. Samenwerking blijft hierin een sleutelbegrip.

Vervoer over water en buurtbussen
Het algemeen bestuur erkent het potentieel van vervoer over water en buurtbussen als waardevolle aanvullingen binnen het mobiliteitssysteem. Wij zullen dit, waar passend en haalbaar, meenemen in de nadere uitwerking van keuze 2 en betrekken bij het bredere mobiliteitsnetwerk.

Rollen en verantwoordelijkheden
Wij onderstrepen het belang van een integrale benadering en zorgen bij de corridoraanpak voor een duidelijke uitwerking van de rollen en verantwoordelijkheden van de gemeenten binnen het publieke mobiliteitssysteem. Transparantie, afstemming en samenwerking tussen de gemeenten zijn hierbij essentieel.

Koppeling verschillende vormen van vervoer
We begrijpen dat gemeenten nu nog niet vooruit kunnen lopen op de uitkomsten van het onderzoek naar de (on)mogelijkheden van een koppeling van verschillende vormen van vervoer. Door een zorgvuldige afstemming tijdens en na het onderzoek bepalen we samen wat wordt gedaan met de uitkomsten.

Uitvoeringsprogramma
Het algemeen bestuur deelt de urgentie om het uitvoeringsprogramma snel en gezamenlijk op te stellen. Wij zullen hiertoe het initiatief nemen en we betrekken de gemeenten actief bij het concretiseren van plannen, zodat de ambities uit de visie daadwerkelijk gerealiseerd worden.

We willen u hartelijk danken voor uw adviezen, nu en ook eerder in het proces bij de totstandkoming van de visies. Het algemeen bestuur heeft het concept-ontwerp van beide visies vastgesteld en aangeboden aan de 21 gemeenten ter zienswijze (zie ook bijgevoegd). Na de zienswijze worden de adviescommissies Vervoerautoriteit en Economisch Vestigingsklimaat om advies gevraagd hoe om te gaan met de rode draden uit de ontvangen zienswijze van de 21 gemeenten. Dit advies wordt betrokken bij de besluitvorming van de bestuurscommissie Vervoerautoriteit en Economisch Vestigingsklimaat en het algemeen bestuur.

Met vriendelijke groet,
het algemeen bestuur van de Metropoolregio Rotterdam Den Haag

de secretaris,
Christel Mourik

de voorzitter,
Jan van Zanen